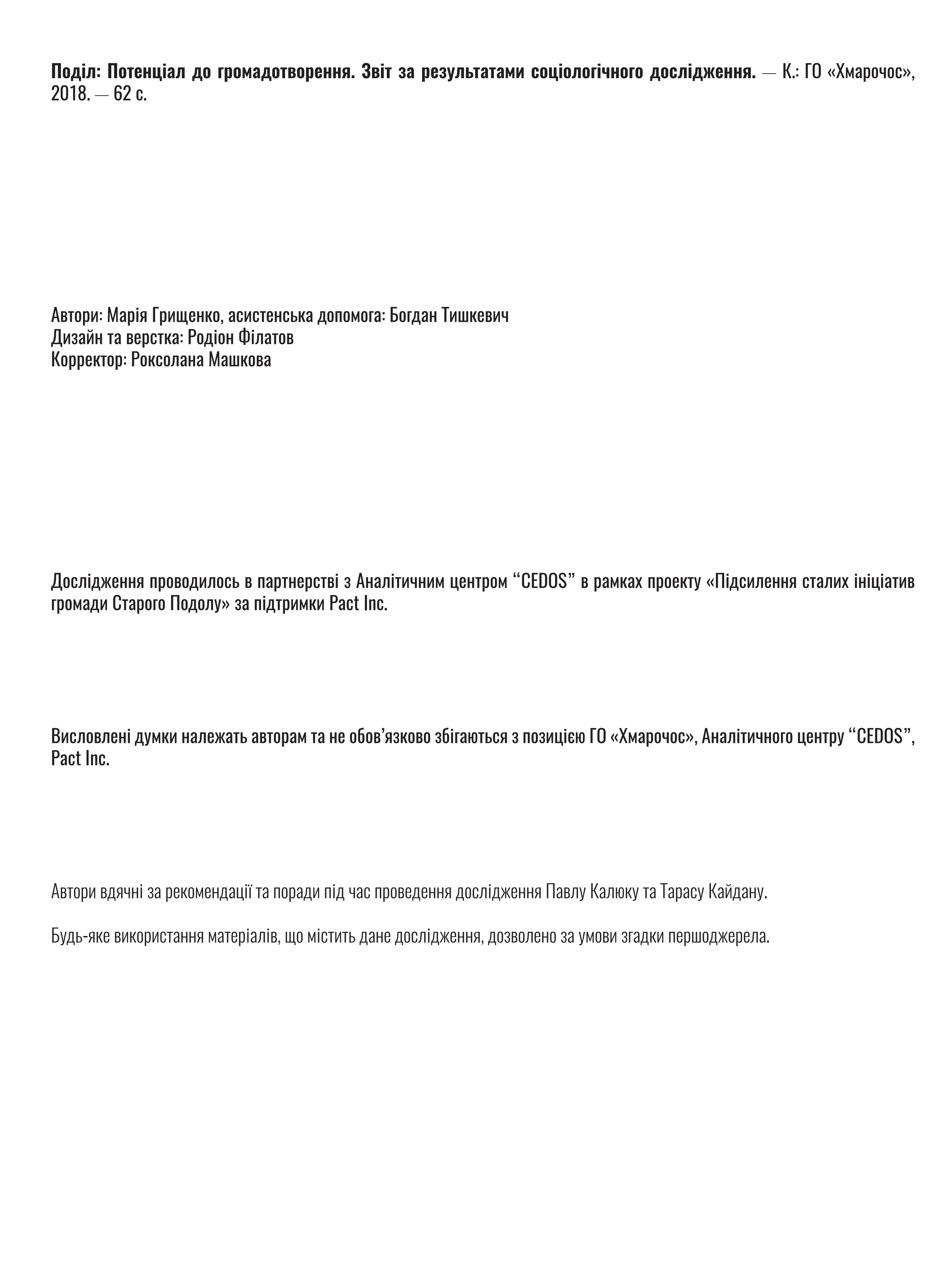
ПОДІЛ: ПОТЕНЦІАЛ ДО ГРОМАДОТВОРЕННЯ. ЗВІТ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Поділ: Потенціал до громадотворення. Звіт за результатами соціологічного дослідження. — К.: ГО «Хмарочос», 2018. — 62 с.

Автори: Марія Грищенко, асистенська допомога: Богдан Тишкевич
Дизайн та верстка: Родіон Філатов
Корректор: Роксолана Машкова

Дослідження проводилось в партнерстві з Аналітичним центром “CEDOS” в рамках проекту «Підсилення сталих ініціатив громади Старого Подолу» за підтримки Pact Inc.

Автори вдячні за рекомендації та поради під час проведення дослідження Павлу Калюку та Тарасу Кайдану.

ЗМІСТ

ВСТУП

Місто Київ складається з 10 районів, що об'єднують 150-300 тисяч мешканців. Ці райони є найнижчим рівнем адміністративного поділу, який існує в місті. Райони виділені в адміністративних цілях. Вони не відображають «природніх меж» міських районів, що історично та культурно сформувались в уявленні жителів та відповідають їх територіальним ідентичностям. Адміністративні райони міста є великими територіальними утвореннями. Різні територіальні утворення, мікрорайони в межах одного району можуть мати абсолютно різні проблеми та потреби, що обумовлені неоднорідними соціально-економічними та культурними характеристиками мешканців, типами міської забудови та розвитком інфраструктури. Управління ж району та взаємодія з його мешканцями здійснюється лише на рівні адміністративного району.

Більш ефективною системою міського управління є поділ великих адміністративних районів на територіальні утворення середнього рівня з населенням близько 50 тисяч мешканців. Такі райони виділяються на основі сформованих історичних, соціо-культурних та містопланувальних особливостей. В таких районах діють органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належать питання благоустрою території, вирішення локальних проблем, забезпечення умов для культурного життя мешканців тощо. Такий поділ має відображати сформовані територіальні ідентичності його мешканців.

Ефективне прийняття рішень в таких районах передбачає активне залучення місцевих жителів. Управління районом має здійснюватися на основі розуміння потреб та інтересів його мешканців. Це потребує формування локальної спільноти, що усвідомлює свій інтерес та здатна об'єднатись для спільної діяльності. Розвиток локальних спільнот залежить від:

1) формування локальної територіальної ідентичності мешканки/мешканця району, масиву, кварталу;

2) розвитку соціальних зав'язків в спільноті;

3) усвідомлення спільних цінностей, потреб та інтересів;

4) розбудови необхідної соціальної та культурної інфраструктури.

Розвиток таких локальних спільнот та заохочення їх до проактивної діяльності потребує дослідження наявність таких спільнот в районі, їх складу, потреб, цінностей та досвід спільної діяльності. Потребує такого дослідження локальних територіальних спільнот і Київ для налагодження комунікації міської та районної адміністрації з гомогенними територіальними об'єднаннями.

В Подільському районі міста Киева проживають приблизно 201 тисяча мешканців. Це великий район, що об'єднує в собі декілька різних мікрорайонів, що склались тут історично. Одним із таких субрайонів є Поділ. Цей район історично сформувався на березі Дніпра. Через свою історію формування та розвитку район має високий потенціал до виокремлення тут цілісної локальної територіальної громади. За останні роки в районі значно активізувались локальні громадські ініціативи, що займаються розвитком району, посиленням його ідентичності та активізації місцевих мешканців. Більш того, з ініціативи міської адміністрації на Подолі сьогодні реалізуються декілька масштабних проектів міського розвитку, наприклад, реконструкція Контрактової площі, створення пішохідних зон. Реалізація цих проектів не лише в інтересах міста, а й місцевих жителів потребує від подолян консолідації та проактивної позиції. Та чи існує тут така мікрогромада, що здатна до спільних дій з метою відстоювання своїх інтересів? Чи ідентифікують жителі Подолу себе як окрему громаду чи вважають себе частиною громади Подільського району?

Чи сформована тут одна спільнота чи тут є декілька територіальних спільнот?

Метою дослідження є виявлення потенціалу до об'єднання міських сусідських спільнот, мікрогромад та рівня залучення жителів до процесів прийняття рішень в районі на Подолі. За результатами дослідження, були розроблені рекомендації для активізації локальних громадських ініціатив та залучення жителів до управління районом.

РЕЗЮМЕ

Жителі Подолу цілісно сприймають свій район. Близько 40 % респондентів окреслюють весь Поділ як «свій район». 60 % окреслюють частину території Подолу як «свій район», проте для назви «свого району» окрім самоназв найчастіше жителі використовують саме топонім «Поділ». На основі територіальної ідентичності жителів на території Подолу можна умовно виділити чотири «мікрорайони»: «Поділ/Контрактова», «Поділ/м. Тараса Шевченка/Старий Поділ», «Поділ/Вали/Контрактова площа/Старий Поділ», Воздвиженка/Замкова гора/Кожум'яцька.

В середньому подоляни, що взяли участь в дослідженні позитивно оцінюють зміни, що відбулись в районі за останні 10 років. Вище середнього респонденти оцінюють умови життя на рівні будинку та вулиці, а також району. **Аналіз якості умов життя в районі за запропонованими критеріями оцінки сфер життя показав загальну задоволеність умовами життя.** Умови життя в районі за більшістю характеристик були оцінені на середньому та вище середнього рівні. Проте були виявлені потреби жителів в покращенні окремих сфер — умов для пересування, умов для відпочинку та екологічного стану району. Дослідження також виявило значні проблеми району, пов'язані із забезпеченням умов життя вразливих категорій населення.

Серед найбільших проблем Подолу респонденти назвали проблеми, характерні й для інших районів міста — **незадовільний стан доріг та тротуарів, незадовільний санітарний стан вулиць та екологічний стан.** Учасниками дослідження були також названі проблеми, характерні для історичного середмістя Києва — **незадовільний стан будинків, брак або незадовільний стан умов для навчання та відпочинку дітей, високе автомобільне навантаження вулиць району.** Були виявлені і проблеми, що можуть носити сезонний характер — **відсутність опалення та гарячої води в будинках.** Виявлені проблеми потребують нагального вирішення для покращення умов життя в районі незалежно від рівня їх згадування. Вирішення цих проблем має бути покладено, як на органи місцевої влади та громадських активістів, а й самих мешканців Подолу. Вирішення цих проблем обов'язково має передбачати залучення мешканців на ранніх етапах.

Під час оцінки рівня ідентичності подолян, що взяли участь в дослідженні, на різних рівнях — територіальної ідентичності, спільності з людьми, що тут живуть, ідентичності зі спільнотою, емоційного зв'язку, а також ідентичності з Подолом як місцем народження, було виявлено, що **респонденти мають високий рівень ідентичності з районом на всіх рівнях. Найвищій прояв ідентичності подоляни мають на рівні емоційної та територіальної зв'язаності з районом.** Нижчий зв'язок з районом респонденти мають на рівні зв'язку зі спільнотою.

Високий рівень територіальної ідентичності з районом проявляється і в тому, що для більшості учасників дослідження важливо жити саме в їхньому будинку та на вулиці, вони не бажають змінювати місце проживання.

Подоляни люблять свій район за його історію, архітектуру та пам'ятки, транспортну доступність та центральність розташування, а також його затишність та відчуття спокою тут. На питання про те, за що жителі люблять свій район, учасники дослідження продемонстрували і емоційний зв'язок з районом — п'ята частка респондентів зазначили, що для них район є рідним.

Серед основних символів району учасники дослідження назвали: як пам'ятки історії, культові споруди та заклади культури, так і природні об'єкти та публічні простори, вулиці та гори Києва. Найбільш

розповсюдженими є згадки про церкви, монастирі та храми (наприклад, Андріївська церква), публічні простори (наприклад, Контрактова площа, «Подільські дворики»), пам'ятники архітектури та історії (наприклад, фонтан Самсон, пам'ятник Сковороді), Дніпро та Набережна, театри на Подолі (наприклад, кінотеатр «Жовтень»), вулиці (наприклад, Вали, Андріївський узвіз). Виявлені в процесі дослідження цінності мають об'єднавчий потенціал та можуть виступати фактором посилення ідентичності мешканців з районом на рівні територіальної ідентичності та емоційного зв'язку. З іншого боку, у разі необхідності ці символи можуть об'єднати навколо себе локальну спільноту, наприклад, з метою відновлення, захисту чи трансформації. Отже, будь-які процеси змін, що зачіпають ці цінності мають відбуватись із залученням мешканців Подолу.

Однією із важливих передумов розвитку громади є розбудова довіри, відповідальності одне перед одним, об'єднання жителів на основі спільних цінностей і усвідомлення спільних інтересів. **За результатами дослідження, в середньому респонденти продемонстрували високий рівень усвідомлення спільності із людьми, що живуть поруч.** Підтверджує це і оцінка рівня взаємодії з сусідами та довіри до них. **За результатами дослідження, подоляни в середньому знають більше половини сусідів по будинку. В середньому вони знайомі із чвертю сусідів з будинків поруч.** Більшість спілкується з сусідами принаймні декілька разів на місяць. Всього 3 % респондентів не знають сусідів по будинку, і 24 % — жителів сусідніх будинків. Всього 2 % не спілкувались із сусідами по будинку за останній рік, і 20 % з мешканцями сусідніх будинків. Для третини респондентів основною причиною взаємодії є вітання. Третина подолян, що долучились до дослідження, обговорюють з сусідами особисті справи, проводять разом вільний час та взаємодіють між собою для вирішення побутових питань («заходять за сіллю»). Лише 16 % обговорюють спільні проблеми будинку та району. 14 % об'єднує взаємодія підчас прогулянки з дітьми.

Важливою складовою створення зв'язку із жителями, що живуть поруч є розбудова довіри. **Більшість респондентів, а саме 80 %, довіряють сусідам.**

Рівень становлення місцевої спільноти (громади) в рамках дослідження фіксувалось на основі аналізу декількох факторів:

1) самоусвідомлення себе як частини спільноти (ідентичність із спільнотою);

2) уявлення про межі спільноти (кого мешканці відносять до своєї громади);

3) досвід взаємодії та спільної дії з сусідами.

За результатами дослідження, мешканці Подолу мають вище середнього рівень ідентичності з місцевою спільнотою — показник має значення 3,7 за 5 бальною шкалою. Однак, кого жителі відносять до своєї громади?

Половина жителів Подолу, що взяли участь в дослідженні, вважають своєю громадою жителів свого будинку. 22 % відносять до своєї громади і жителів сусідніх будинків та вулиці. 10 % вважають своєю громадою жителів Подолу та Подільського району. Однак, 14 % переконані, що такої громади в їх районі не існує. Таким чином ми можемо зробити висновок, що **найбільший потенціал створення спільноти існує саме на рівні будинку та сусідніх будинків, проте утворення об'єднання для спільної дії на вищому рівні буде потребувати значних зусиль.** Перші кроки до такого об'єднання мають бути спрямовані на створення довіри та самоусвідомлення спільності на рівні цінностей, потреб та інтересів.

Більшість жителів Подолу, що взяли участь в дослідженні, усвідомлюють свою громаду на рівні сусідських спільнот. Одночасно, більшість не має досвіду спільної дії. За результатами дослідження, мешканці мають більший

досвід спільних зустрічей та спільних дій на рівні будинку, ніж на рівні сусідніх будинків. У третини респондентів жителі будинків збирались для вирішення спільних проблем за останній рік. Тоді як, жителі сусідніх будинків збирались у 12 % випадків. Однак, у більшості випадків такі зустрічі відбуваються рідше ніж раз на пів року або є ситуативними. **Таким чином, принаймні третина мешканців Подолу мають досвід взаємодії з сусідами для вирішення спільних проблем. Проте, ця взаємодія має скоріше ситуативний, ніж системний характер.**

Поведінковим проявом територіальної ідентичності та формування громади є участь жителів в громадській діяльності, спрямованій на покращення умов життя в районі та впливу на процес прийняття рішень. **За результатами дослідження, було виявлено розрив між бажанням впливати на процес прийняття рішень та відчуттям реального впливу, а також з відповідним досвідом.** Більшості учасників дослідження важливо впливати на майбутні зміни в районі, однак респонденти низько оцінили свій реальний вплив.

Більше половини подолян (58 %), що взяли участь в дослідженні, мали досвід участі в громадській діяльності за останній рік. **Найбільш популярними формами активності є індивідуалізована дія** — скарги, звернення, петиції, зустрічі з представниками органів публічної влади (до такої діяльності долучались 39 %). **І менш розповсюдженими є дії, що мають колективний характер** — участь у зборах, толоках, громадських консультаціях, акціях прямої дії (20 % залучались до таких активностей). Більшість серед тих, хто брав участь в громадському житті району за останній рік, залучались до декількох типів діяльності.

Менше чверті респондентів мають бажання долучитись до громадської діяльності в районі. Серед пріоритетних напрямків такої діяльності є: благоустрій території, облаштування публічних просторів, боротьба з незаконними забудовами та збереження історичної спадщини, сприяння сусідській взаємодії та посилення місцевого самоврядування тощо. Ті, хто бажають долучитись до такої діяльності, готові витрачати на це в середньому декілька годин на тиждень. Бажані напрямки громадської діяльності відповідають виявленим цінностям району та його проблемам. Таким чином, жителі готові долучитись до вирішення лише тих питань, що є безпосередньо важливими для них. Для посилення впливу мешканців на прийняття рішень в районі важливо розпочати процес залучення саме з найбільш актуальних для них питань. **Слід розвивати саме такий тип діяльності, що сприяє спільній, а не індивідуалізованій дії** — громадські зібрання, консультації, обговорення, спільні святкування та участь в облаштуванні спільних просторів.

Важливою складовою розвитку демократичного управління в районі та посилення залучення жителів до міського управління є розвиток громадянського суспільства. Окрему увагу в дослідженні було присвячено виявленню рівня залучення до діяльності локальних громадських ініціатив та організацій. **Половина жителів Подолу обізнані в діяльності громадських організацій. І лише незначна частка залучались до їх діяльності (7 %).** Половина жителів Подолу не знають жодної громадської організації та ініціативи. 27 % знають одну громадську організацію, 27 % знають більше однієї громадської організації в районі. Найбільш відомим організаціями є ГО «Врятуй Жовтень», «Старий Поділ» та «Подоляночка». Громадські організації та ініціативи, що є відомими серед мешканців, діють на локальному рівні, мають успішні проекти реалізовані саме в районі, а також здійснюють активну діяльність в соціальних мережах.

Незважаючи на низький рівень обізнаності, більшість жителів Подолу, що взяли участь в дослідженні, позитивно оцінюють діяльність громадських

організацій та активістів. Третина респондентів довіряють громадським організаціям. Одночасно, близько 40 % респондентів не змогли оцінити свій рівень довіри до громадських організацій та місцевих активістів через незнання про діяльність таких організацій. Таким чином, дослідження дало можливість виявити низький рівень обізнаності жителів Подолу в діяльності громадських організацій та місцевих активістів.

За результатами дослідження, було виявлено також і низький рівень обізнаності в діяльності представників органів місцевої влади. Третина респондентів не змогла оцінити свій рівень довіри через незнання про їхню діяльність. Решта респондентів **схильні не довіряти представникам органів влади.** Лише, близько чверті респондентів довіряють голові РДА та депутатам міської ради. **Жителі Подолу середньо оцінили і свій рівень задоволеності діяльністю органів місцевої влади.** Більше половини жителів не задоволені діяльністю комунальних служб. Половина респондентів не задоволені діяльністю працівників РДА, депутатів міської ради та органів міської влади.

Для підвищення рівня довіри та задоволеності діяльністю органів міської влади та громадянського суспільства першочергово необхідно підвищити рівень обізнаності жителів про їхню діяльність. Інформування жителів має відбуватись із використанням різних каналів комунікації для охоплення ширшої аудиторії.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Загальні рекомендації

1. Розвиток сусідств та мікрогромад

Сьогодні, найближчий для людей рівень прийняття рішень — рівень району — є надто далеким. Комунікація на рівні всього району має низьку ефективність через неоднорідність різних частин району, як на соціальному, так і на рівні особливостей розвитку міської інфраструктури та актуальних проблем.

Для налагодження комунікації з жителями та залучення мешканців до життя району їм необхідно запропонувати участь на тому рівні, який їх найбільше цікавить. Таким рівнем є рівень сусідств та «мікрорайонів», виокремлених під час дослідження.

Жителі цих територій мають спільні проблеми, цінності району та мають можливість об'єднатись навколо спільного інтересу. Одночасно, сьогодні ще не сформовані громади, що здатна об'єднатись для спільної дії, на рівні «мікрорайонів», виявлених на основі територіальної ідентичності. Проте, базою формування такої спільноти є сусідства. Сусідські спільноти на Подолі сьогодні сформовані на рівні будинків.

Для розбудови локальних громад варто розвивати сусідські спільноти на рівні взаємодії між будинками. Розвиток таких спільнот дасть можливість мешканцям посилювати свої мережі неформальної взаємодії, об'єднуватись для вирішення спільних проблем, а також у разі необхідності об'єднатись для реалізації спільних потреб та інтересів.

Розвивати сусідські спільноти можна шляхом створення умов для неформальної взаємодії та спілкування, облаштування просторів для такої взаємодії, а також через ініціацію реалізації спільних проектів. Важливу роль в цьому процесі має відіграти просвітницька діяльність про історію району, можливості громадської діяльності, систему міського управління, про права та обов'язки містян.

2. Налагодження комунікації з мешканцями доступними для них засобами.

Для комунікації з мешканцями району необхідна розробка комунікаційної стратегії, що забезпечить донесення інформації до аудиторії доступними для неї засобами.

Для залучення та інформування молоді необхідно використовувати соціальні мережі, новинні інтернет ресурси, офіційні інтернет сторінки органів міської влади району та інші інтернет ресурси. Молоду аудиторію практично неможливо досягти через міське телебачення, газети, міське радіо та виступи і звернення місцевих депутатів. Досягти аудиторію середнього віку є можливість через міське телебачення, газети, офіційні інтернет ресурси району. Аудиторію літнього віку варто залучати за допомогою звернень через міське телебачення, центральне телебачення, газети та звернення місцевих депутатів. Майже неможливо досягти аудиторії літнього віку через соціальні мережі та всі інформаційні ресурси в Інтернет. Загальними джерелами інформації про життя району для жителів є центральне телебачення. Важливим джерелом інформації для жителів району є, так зване, «сарафанне радіо». Жителі дізнаються про новини в районі від колег, родичів, знайомих. З одного боку, це говорить, що важливим джерелом новин в районі є ненадійні джерела. З іншого боку, для поширення новин в районі можна використати цей інструмент, залучаючи до поширення важливих новин лідерів громадської думки району.

Бажаним є створення локальних інформаційних ресурсів для донесення інформації про новини району, успішно реалізовані громадські проекти та можливості залучення жителів до міського управління.

3. Використання існуючих точок тяжіння для комунікації з мешканцями

Налагодження комунікації — перший крок до залучення спільноти та підвищення довіри до органів місцевої влади та громадянського суспільства. Для комунікації з мешканцями важливо застосовувати не лише доступні методи комунікації, а й здійснювати інформування в доступних для мешканців локаціях. Ефективними є інформування жителів в громадських місцях через листівки, інформаційні стенди, зібрання, зустрічі. Такі практики комунікації варто здійснювати в місцях зібрання людей — Контрактова площа, виходи з метро, Житній ринок, Поштова площа, зупинки транспорту, виходи з супермаркетів тощо. Важливим є відповідна комунікація в місцях реалізації майбутніх проектів.

4. Посилення ідентичності жителів з локальною спільнотою через активізацію практик спільної дії

Жителі Подолу мають високий рівень локальної територіальної ідентичності, проте найнижчий рівень ідентичності з районом мешканці мають на рівні ототожнення себе із спільнотою. Причиною цього можуть виступати декілька факторів:

1) брак усвідомлення спільних інтересів та досвіду успішної спільної дії;

2) незнання про можливості залучатись до процесу прийняття рішень в районі;

3) брак соціального капіталу — жителі знають та спілкуються із сусідами лише на рівні будинку.

Першим кроком до розбудови локальної спільноти мають бути заходи спрямовані на знайомство та створення довіри між жителями сусідніх будинків та вулиці. Заходи мають бути організовані з метою усвідомлення спільних цінностей, потреб та інтересів. Такими подіями можуть бути, наприклад показ фільмів про історію району з обговоренням, святкування, присвячені локальним символам та спільноті, обговорення стратегії розвитку району, просвітницькі заходи про успішно реалізовані громадські проекти в районі. На наступному кроці можуть бути організовані події, спрямовані на активізацію спільної діяльності. Метою таких подій є отримання спільнотою досвіду спільної діяльності. Результат таких проектів має бути видимим та відповідати потребам місцевих жителів.

5. Розвиток місць зустрічей та взаємодії сусідів

Розвиток спільнот потребує облаштування місць, де представники локальних спільнот можуть збиратись, спілкуватись, проводити час разом. Такими просторами є: локальні публічні простори, двори, сквери, майданчики для заняття спортом та ігор, локальні культурні та освітні центри. Такі простори мають заохочувати взаємодію та спільне проведення часу, а також мають бути дійсно локальними — для місцевої спільноти, а не такими, що активно використовуються жителями з інших районів міста. Жителі району посередньо оцінюють якість та умови перебування в таких просторах в районі. Більш того кількість таких просторів, на думку жителів є недостатньою.

Рекомендації для представників та представниць громадських організацій та ініціатив

1. Активізація інформування про свою діяльність та можливості залучатись до подій і проектів ширшої аудиторії. Дослідження показало низький рівень поінформованості жителів про діяльність громадських організацій та ініціатив. Низький рівень поінформованості впливає на зменшення рівня довіри до діяльності таких організацій. В свою чергу, приклади реалізації успішних проектів можуть надихнути менш активних жителів на участь в громадській діяльності.

2. Активізація місцевої спільноти через взаємодію з мешканцями, що вже мають досвід активної діяльності на рівні сусідства: організація зібрань, благоустрій двору, написання скарг, звернень та підписання петицій, ініціатива з організації ОСББ. Місцеві активні мешканці мають великий соціальний капітал та довіру жителів.

3. Реалізація програм і проектів, спрямованих на просвітництво та підтримку мешканців району в створенні ОСББ та обслуговування будинків, що належать до історичної спадщини.

4. Реалізація просвітницьких проектів, спрямованих на інформування жителів про новини району, можливості залучення до міського управління, історію району, кращі практики реалізації міських проектів в історичному середовищі, кращі практики захисту та розвитку історичного середовища в місті.

5. Сприяння налагодженню неформальної взаємодії мешканців на рівні сусідств між будинками. Неформальна взаємодія сприяє розбудові соціального капіталу в районі та довіри між людьми. Соціальний капітал жителів району є основою для об'єднання мешканців у разі необхідності спільної дії для відстоювання інтересів спільноти. Сприяння об'єднанню спільнот з спільними інтересами, створення умов для посилення взаємодії локальних спільнот, забезпечення умов для проведення дозвілля місцевих жителів. Такими заходами можуть бути освітні фестивалі району, свята двору, організація ігор та спільне облаштування публічних просторів.

6. Сприяння створенню стратегій розвитку мікрогромад на Подолі за участі жителів району та всіх зацікавлених сторін. Налагодження діалогу жителів та інших зацікавлених сторін в районі. Першим кроком може бути реалізація спільного проекту для покращення умов життя в мікрогромаді, результати якого будуть в спільному користуванні.

7. Реалізація програм, спрямованих на розвиток громадської участі в районі, контролю органів місцевої влади, залучення жителів до управління району.

Рекомендації для представників та представниць органів місцевої влади

1. Підвищення якості інформування мешканців про сферу відповідальності різних підрозділів та службовців, діяльність та можливості залучитись до процесу прийняття рішень в районі. Органи місцевої влади мають демонструвати відкритість та прозорість. Інформування має відбуватись на основі комунікаційної стратегії, що дасть можливість донести інформацію до різних категорій мешканців. Інформування має відбуватись зрозумілою та доступною мовою в першу чергу для мешканців.

2. Відкритість та прозорість органів публічної влади, а також зрозуміле донесення інформації про сфери відповідальності та діяльність дасть можливість збільшити рівень довіри жителів до публічної влади.

3. Реалізація стратегії раннього залучення жителів до процесу прийняття рішень. До процесу прийняття рішень мають бути залучені не лише офіційно зареєстровані мешканці, а й інші зацікавлені сторони (всі мешканці району, представники бізнесу, культурні та освітні заклади). Першочергово

потребують раннього залучення проекти, що стосуються змін у сферах, до яких жителі виявили бажання долучитись, а також тих об'єктів та просторів, що є символами району для жителів або такими, за які жителі Подолу люблять свій район. Залучати мешканців на ранньому етапів варто і до вирішення проблем, що були названі, як найбільш актуальні для вирішення. Такими пріоритетними темами є:

a. Зміни в історичному середовищі району.

b. Зміна транспортної системи та сполучення району.

c. Реконструкція, створення нових або перенесення пам'ятників та інших символічних об'єктів в районі.

d. Трансформації, що стосуються закладів культури району.

e. Створення нових, благоустрій та облаштування наявних публічних просторів та місць спільного користування.

f. Нова забудова в історичній частині району.

g. Зміни (фізичні та функціональні), відновлення та створення соціальної інфраструктури та будівель громадського користування (наприклад, культурні центри, театри, ринки).

h. Організація та проведення заходів для місцевої спільноти.

i. Розвиток прирічкової території.

j. Створення велосипедної інфраструктури.

k. Екологічний стан району.

4. Вирішення проблем, названих мешканцями як пріоритетні, а також покращення умов життя в районі, що були низько оцінені жителями. До таких пріоритетів належать:

a. Екологічний та санітарний стан району (забруднення повітря, шумове забруднення (наприклад, від авто та трамвайних колій, розважальних закладів), проблеми з вивезенням та прибиранням сміття).

b. Якість роботи комунальних служб.

c. Транспортне навантаження району, навантеженість вулиць району автотранспортом.

d. Умови для пересування в районі пішоходів, особливо маломобільних категорій населення.

e. Забудова історичної частини району.

f. Обґрунтування стратегії забудови району.

g. Умови для відпочинку з дітьми та умови відпочинку для підлітків.

h. Облаштування зелених зон та локальних зон відпочинку в районі.

i. Умови відпочинку біля води.ю

j. Умови для вигулу домашніх тварин.

k. Утримання історичних та аварійних будинків.

l. Реконструкція, руйнування, знесення історичних будівель.

m. Розвиток місцевого самоврядування, відкритість та прозорість органів міської влади.

5. Розвиток механізмів залучення жителів до процесу прийняття рішень в районі. Дистанційні (механізми електронної демократії) та індивідуалізовані механізми залучення є більш розповсюдженими в районі, однак механізми,

що стимулюють колективну дію потребують більшої активізації.

6. Сприяння умовам розвитку локальних спільнот – надання ресурсної підтримки, приміщення для взаємодії, реалізація проектів, спрямованих на розвиток локальних громад. Впровадження офісу для активізації громади, консультацій та допомоги представникам локальних громад в реалізації проектів.

7. З метою посилення залучення жителів до міського управління важливо налагодити взаємодію з місцевими активістами та громадськими організаціями, що можуть допомогти налагодити довірчий зв'язок з жителями.

8. Сприяння розвитку програм, спрямованих на просвітництво, посилення самоорганізації та ресурсну підтримку жителів історичних будівель в районі. Просвітницька програма має бути присвячена основам та кращім практикам підтримки в належному стані та обслуговування історичних будівель, можливостям заощадження ресурсів в процесі експлуатації.

9. Створення умов для комфортного життя та пересування районом маломобільних та вразливих категорій населення.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу дослідження покладена методика, розроблена «Інститутом міста» м. Львова, доопрацьована Аналітичним центром CEDOS.

Дослідження проводилось серед жителів території Подолу від 18 до 70 років, що проживають в районі довше 2 років.

Межі дослідження — в опитуванні взяли участь респонденти, що проживають на території Подолу — від Поштової площі на Півдні до вулиці Заводської на Півночі, від річки Дніпро на Сході до вулиць Кирилівської, Боричевого току та Кожум'яцької (включно) на Заході.

Метод дослідження — анкетування із застосуванням картографування значимих для респондентів місць на Подолі. Польовий етап дослідження тривав з 11 вересня по 15 жовтня 2017 року.

Обсяг вибірки 420 осіб (після зважування 380). Метод побудови вибірки — спрямована маршрутна квотна вибірка. Рекрутинг респондентів проходив у дворі біля будинку проживання респондента.

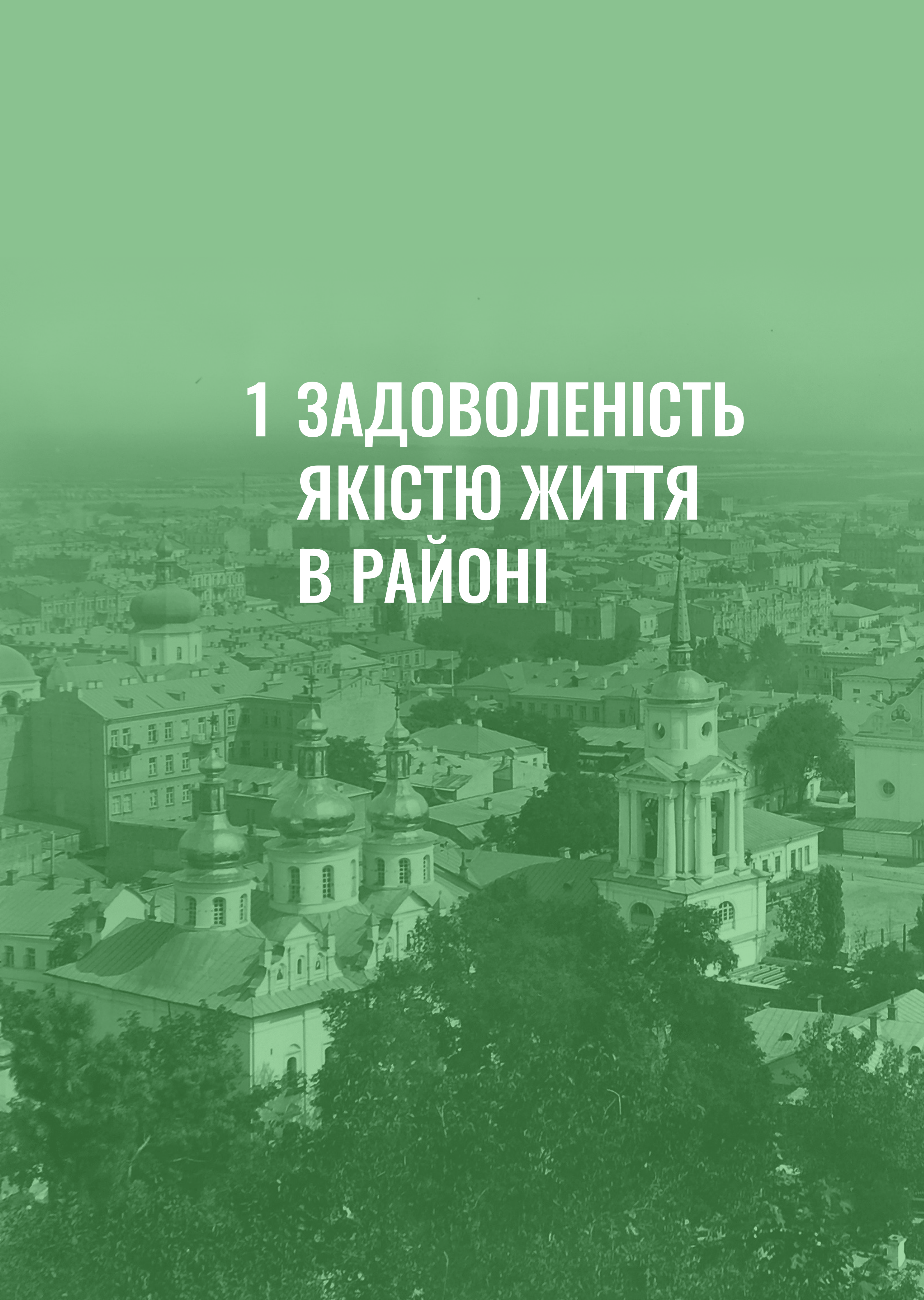
З метою запобігання перекосу за статтю та віком відбір проводився за квотами відповідно до даних Держкомстату України щодо розподілу населення Києва за статтю та віком. Для забезпечення рівнопредставленості мікрогромад район було початково поділено на 6 «теоретичних мікрорайонів».

В кожному мікрорайоні в залежності від густоти населення було опитано від 50 до 80 осіб. Опитування проводилось лише серед людей, які проживають в тому територіальному районі, де відбувся рекрутинг. За місцем проживання всі респонденти рівномірно розподілені територією району.

Для узагальненого аналізу результатів дослідження в цілому на Подолі району вибірку було зважено пропорційно до кількості населення, що проживає на території «теоретичних мікрорайонів» на основі даних кількості жителів, закріплених за виборчими дільницями.

Для виявлення потенціалу до громадотворення було проаналізовано 5 груп показників:

1. Оцінка та рівень задоволеності якістю життя в районі.
2. Рівень співвіднесення себе з районом — фіксація районної ідентичності та виокремлення потенційних мікрогромад.
3. Рівень розвитку сусідських взаємодій та оцінка потенціалу до об'єднання для вирішення спільних проблем;
4. Рівень участі та залучення до процесу прийняття рішень в районі.
5. Оцінка діяльності та рівень довіри до громадських активістів та представників органів місцевої влади.

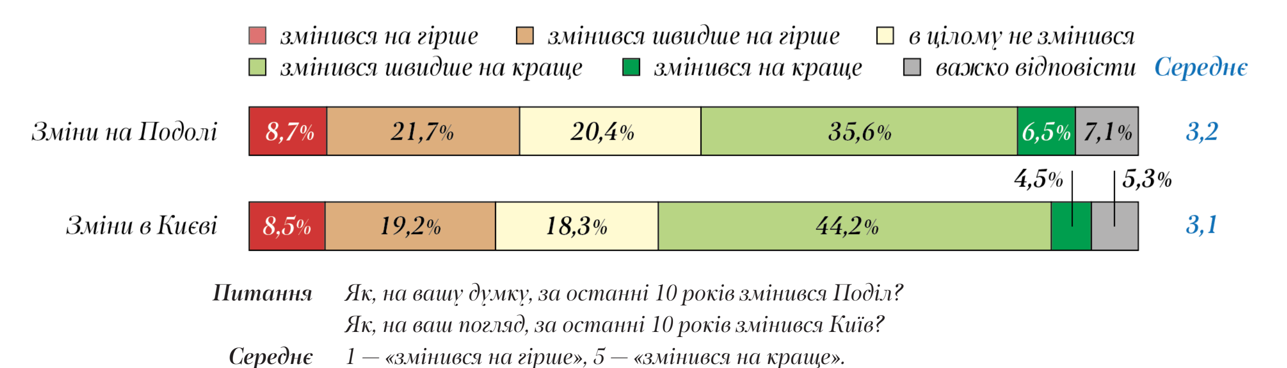
1 ЗАДОВОЛЕНІСТЬ ЯКІСТЮ ЖИТТЯ В РАЙОНІ

Умови життя в місті та задоволення основних потреб мешканців є базовими передумовами бажання жити в місті та районі. Оцінка умов життя в районі формує образ району та впливає на ідентичності з районом. Задоволеність умовами життя сприяє формуванню бажання жити в районі та підтримувати наявні умови. Особистий вклад у підтримку якості життя посилює відповідальність за майбутнє району. В свою чергу, низька оцінка умов життя району може мати декілька наслідків. Погіршення умов життя може активізувати мешканців, що мають сформовану районну ідентичність. Мешканці, які не мають такої ідентичності й не мають досвіду активної діяльності, можуть розчаруватись у житті в районі. До розчарування серед мешканців зі сформованою районною ідентичністю може призвести довготривале незадоволення умовами життя. Наслідком такого розчарування може стати пасивність та байдужість мешканців до проблем району, брак відповідальності за майбутнє району і навіть деструктивна поведінка окремих категорій жителів, спрямована на погіршення оточуючого середовища. Таким чином, перш ніж оцінювати рівень ідентичності мешканців району з Подолом, їхню готовність до спільних дій для відстоювання загальних інтересів, необхідно оцінити рівень задоволеності мешканця умовами життя в своєму районі та виявити основні проблеми району.

Оцінка задоволеності умовами життя в районі вимірюється кількома показниками: (1) суб'єктивна оцінка напрямку змін, що відбуваються в районі за останні 10 років; (2) оцінка задоволеності умовами життя в районі — загальна оцінка та оцінка району за характеристиками. Під час дослідження були виявлені й (3) основні проблеми району. Основні проблеми району, що були виявлені під час дослідження, потенційно можуть стати факторами активізації громади Подолу.

Загалом, учасники дослідження оцінили умови проживання в районі вище середнього. Серед проблем, які називали жителі району, найбільш розповсюдженими є загальноміські проблеми, що потребують системного вирішення на рівні міста. Більш локальні та характерні для Подолу проблеми, які згадували учасники дослідження, можуть бути вирішені на рівні району саме за умови об'єднання та активної участі мешканців.

Рис. 1 Оцінка змін, що сталася на Подолі та в Києві за останні 10 років

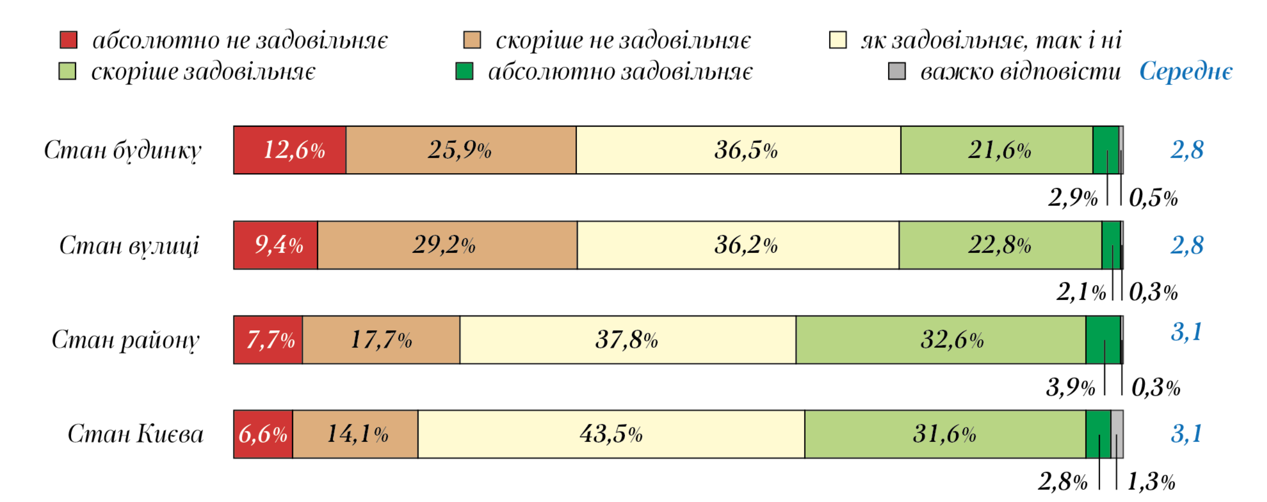
Питання *Як, на вашу думку, за останні 10 років змінився Поділ?*
Як, на ваш погляд, за останні 10 років змінився Київ?
Середнє *1 — «змінився на гірше», 5 — «змінився на краще».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Опитані жителі Подолу вище середнього оцінюють і зміни в районі та в Києві *(Рис. 1)*. Учасники дослідження, в середньому, оцінили напрямок змін, що відбулися в районі та місті за останні 10 років, на 3,1—3,2 за 5-бальною шкалою (де 1 — найнижча оцінка, 5 — найвища). Аналіз розподілу відсотків оцінки змін показав, що респонденти схильні більш позитивно оцінювати зміни, що відбулися в Києві за останні 10 років — як на рівні міста, так і на рівні району. 42 % опитаних вважають, що за останні 10 років Поділ змінився в позитивний бік, 30 % оцінюють зміни як негативні, 20 % вважають, що за останні 10 роківв районі нічого, в цілому, не змінилося. Відповідним чином респондентиоцінили і зміни в Києві. 49 % переконані, що Київ змінився на краще, 28 % — на гірше, 18 % зазначили, що за останні 10 років Київ

не змінився. Різниці в розподілі відсотків в оцінках змін, що відбулися в Києві та в районі, немає (на рівні значущості 0,95).

Умови життя в місті *(Рис. 2)* на різних рівнях (у будинку, на вулиці, в мікрорайоні та в Києві) респонденти оцінили трохи вище середнього: середня оцінка рівня задоволеності умовами життя становить 2,9 за 5-бальною шкалою (де 1 — найнижча оцінка, 5 — найвища). За цими оцінками, респонденти більш задоволені умовами життя на рівні мікрорайону та міста (середня оцінка 3,1 за 5-бальною шкалою) і менш високо оцінюють стан вулиці та будинку (середня оцінка 2,8). Різну оцінку задоволеності умов життя на рівнях будинку/вулиці та мікрорайону/міста можна пояснити тим, що мешканці міста у своєму повсякденному житті більше стикаються з проблемами саме вулиці та будинку, і саме ці аспекти життя є більш видимими. З іншого боку, рівень міста та району осягнути більш важко. Таким чином, вища обізнаність та постійна взаємодія з повсякденними проблемами вулиці та будинку впливає і на більш низьку оцінку. Водночас середня оцінка стану будинку та вулиці трохи вища середнього.

Рис. 2 Рівень задоволеності умовами життя в місті на різних рівнях

Питання *Зазначте, будь ласка, наскільки вас задовільняє 1 — «змінився на гірше», 5 — «змінився на*
Середнє *краще».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Для оцінки якості умов життя мешканців Подолу важливо не лише оцінити загальне бачення ситуації, а й виявити ставлення до окремих характеристик, що утворюють загальний показник якості умов життя в районі. Респондентам було запропоновано оцінити рівень задоволеності такими категоріями життя в районі, як:

1) безпека в районі та рівень освітлення;

2) якість зон для відпочинку та рекреації: публічних просторів, умов для зайняття спортом, умов для відпочинку на природі та воді, умов для проведення часу дітей та підлітків, умов для вигулу домашніх тварин;

3) екологічний стан району: кількість та якість зелених зон та екологічний стан;

4) умови для пересування: стан дорожнього покриття, стан пішохідних зон (покриття тротуарів), умови для пересування на велосипеді та пересування маломобільних категорій;

5) умови для культурного розвитку: наявність та якість культурної інфраструктури;

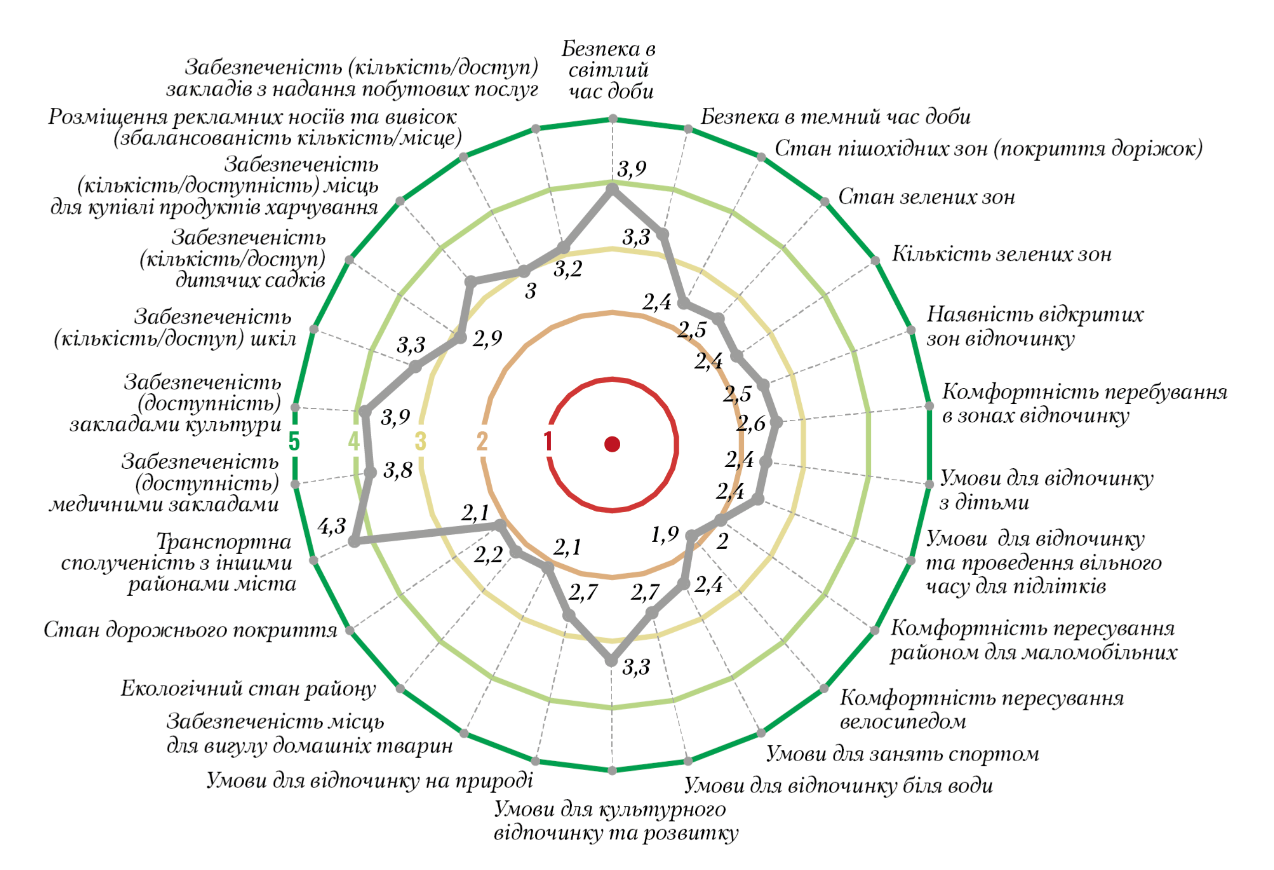
6) транспортна доступність району;

7) забезпеченість соціальною та комерційною інфраструктурою: кількість та доступ до закладів освіти, медичних послуг, побутових послуг, а також можливості забезпечити потреби в придбанні продуктів харчування;

8) якість візуального вигляду району: розміщення реклами та вивісок. Оцінка окремих характеристик якості умов життя дає можливість більш цілісно оцінити умови життя на Подолі, виявити сфери життя, де потреби мешканців задоволені на більш високому рівні, а також сфери, які жителі оцінюють негативно та які потребують вдосконалення.

Оцінки задоволеності умовами життя у «своєму мікрорайоні» *(Рис. 3)* різняться відповідно до критеріїв. Якість умов життя у своєму районі («мікрорайон», який респонденти вважають своїм) за різними параметрами учасники дослідження в середньому оцінили на рівні 2,8 за 5-бальною шкалою. Ця оцінка є вищою за середню. Найнижче були оцінені умови пересування в районі, а найвище — транспортна доступність та зв'язаність району з містом. Респонденти дали найнижчу оцінку умовам пересування в районі (стан доріг, тротуарів, можливості пересування маломобільних та на велосипеді) — середня оцінка для цих категорій становить 2,1, тобто нижче середнього. На середньому рівні учасники дослідження оцінили якість зон для відпочинку й рекреації та екологічний стан району — середні оцінки для цих категорій становлять, відповідно, 2,5 та 2,4. Краще було оцінено візуальне оформлення району — середня оцінка дорівнює 3. Вище середнього, на рівні 3,3, була оцінена забезпеченість соціальною та комерційною інфраструктурою. Значно вище середнього — 3,6 — отримав район за характеристиками рівня безпеки й умов для культурного відпочинку та розвитку. Найвищу оцінку район отримав за транспортну доступність — середня оцінка становить 4,3.

Рис. 3 Оцінка стану мікрорайону, середня оцінка

Питання *Оцініть за 6-бальною шкалою стан вашого мікрорайону за такими параметрами: ..., де 0 — елемент відсутній, 1 — «дуже погано», 5 —' «відмінно.*

Середнє *Рахується за 5 бальною шкалою від 1 до 5.*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Аналіз окремих показників якості умов життя в районі показав, що найнижчий рівень (середня оцінка — 1,9—2,0) мають показники, які характеризують задоволеність комфортом пересування на велосипеді та умовами для пересування маломобільних категорій мешканців. Нижчу за середню (2,1—2,3) оцінку отримали: забезпеченість місць для вигулу тварин, стан дорожнього покриття та екологічний стан району. Середню і трохи вищу за середню (2,4—2,6) оцінку респонденти поставили умовам для зайняття спортом; відпочинку з дітьми; умовам, кількості та комфортності відкритих просторів для проведення вільного часу; стану пішохідних зон; кількості та стану зелених зон. Вище середнього (2,6—2,9) Поділ був оцінений за умовами відпочинку на воді та на природі. Середню оцінку на рівні 3 з 5 (2,9—3,2) отримали рівень забезпеченості дитячими садками й закладами надання побутових послуг, а також візуальне оформлення району (рекламні носії та вивіски). Вищу оцінку (3,2—3,5) мають рівень забезпеченості місцями для купівлі продуктів харчування та доступ до шкіл, рівень безпеки в темний час та умови для культурного відпочинку. Середню оцінку на рівні 3,8 за 5-бальною шкалою отримав рівень забезпеченості медичними закладами. Респонденти високо оцінили безпеку в районі вдень та забезпеченість закладами культури — середня оцінка становить 3,9 (середнє значення тут варіюється в межах 3,9—4 з довірчою ймовірністю 0,95). Найбільш задоволені респонденти транспортною доступністю району — середня оцінка становить 4,3 (варіативність оцінки в межах 4,3—4,4).

Найбільш узгодженими (стандартне відхилення середнього — 0,8) були думки респондентів щодо оцінки характеристик рівня транспортної доступності району та умов для пересування на велосипеді. Найменшої згоди респонденти досягли в питаннях оцінки забезпечення місцями купівлі продуктів харчування та умов для відпочинку біля води (стандартне відхилення від середнього — 1,2), а також характеристики розміщення рекламних носіїв та вивісок (збалансованість кількість/місце) (стандартне відхилення — 1,3).

Важливим показником оцінки якості умов життя в районі є не лише оцінки його окремих характеристик, але й відсутність таких оцінок. Респондентам дали можливість відмовитися від відповіді через брак таких умов або брак досвіду взаємодії з відповідними характеристиками. 15 % респондентів, які живуть на Подолі, вважають, що в їхньому районі немає умов для вигулу домашніх тварин, 8 % вважають, що немає умов для відпочинку біля води та для пересування на велосипеді, а 5 % та 6 %, відповідно, вважають, що немає умов для пересування маломобільних груп та сприятливих екологічних умов/

Умови життя в районі відображені і в переліку ключових проблем «мікрорайону» *(Рис. 4)* та Подільського району *(Рис. 5)*. Найбільшими проблемами «свого мікрорайону» на Подолі респонденти вважають: незадовільний стан доріг та тротуарів (26 % та 17 %); засміченість вулиць та незадовільний санітарний стан (17 %); проблеми, пов'язані зі станом та якістю будинків: аварійність будівель (16 %) та відсутність гарячої чи холодної води, відсутність опалення (13 %); нестача або незадовільний стан зон для відпочинку дітей (11 %) та перевантаження району автомобілями (10 %). Якщо згрупувати проблеми за типами, після незадовільного стану доріг та тротуарів найбільш розповсюдженими проблемами є: (1) незадовільний стан будинків та якість надання житлових сервісів; (2) екологічні проблеми району — засміченість, забруднення повітря, шумове забруднення; (3) незадовільна якість інфраструктури для освіти та відпочинку дітей; а також (4) проблеми, пов'язані зі значною кількістю авто та нестачею місць для паркування в районі. Окремо варто зазначити, що нагальними для вирішення є всі зазначені респондентами проблеми незалежно від частоти згадок про них.

Ранжування проблем Подільського району за нагальністю для вирішення на основі частоти згадування має відмінну конфігурацію від переліку проблем

«мікрорайонів» Подолу. Одною з найчастіше згадуваних (12,4 %) проблем стала якість доріг. Аналогічний рівень актуальності мають і проблеми, пов'язані з санітарним та екологічним станом району. До найбільш актуальних проблем у районі, на думку респондентів, належать проблеми забудови в історичному середовищі та збереження історичної спадщини. Менш часто згадуваним, проте актуальним є коло проблем, пов'язаних із високим рівнем автомобілізації району та незадовільним рівнем якості надання житлових сервісів у районі.

Рис. 4 Ключові проблеми мікрорайону

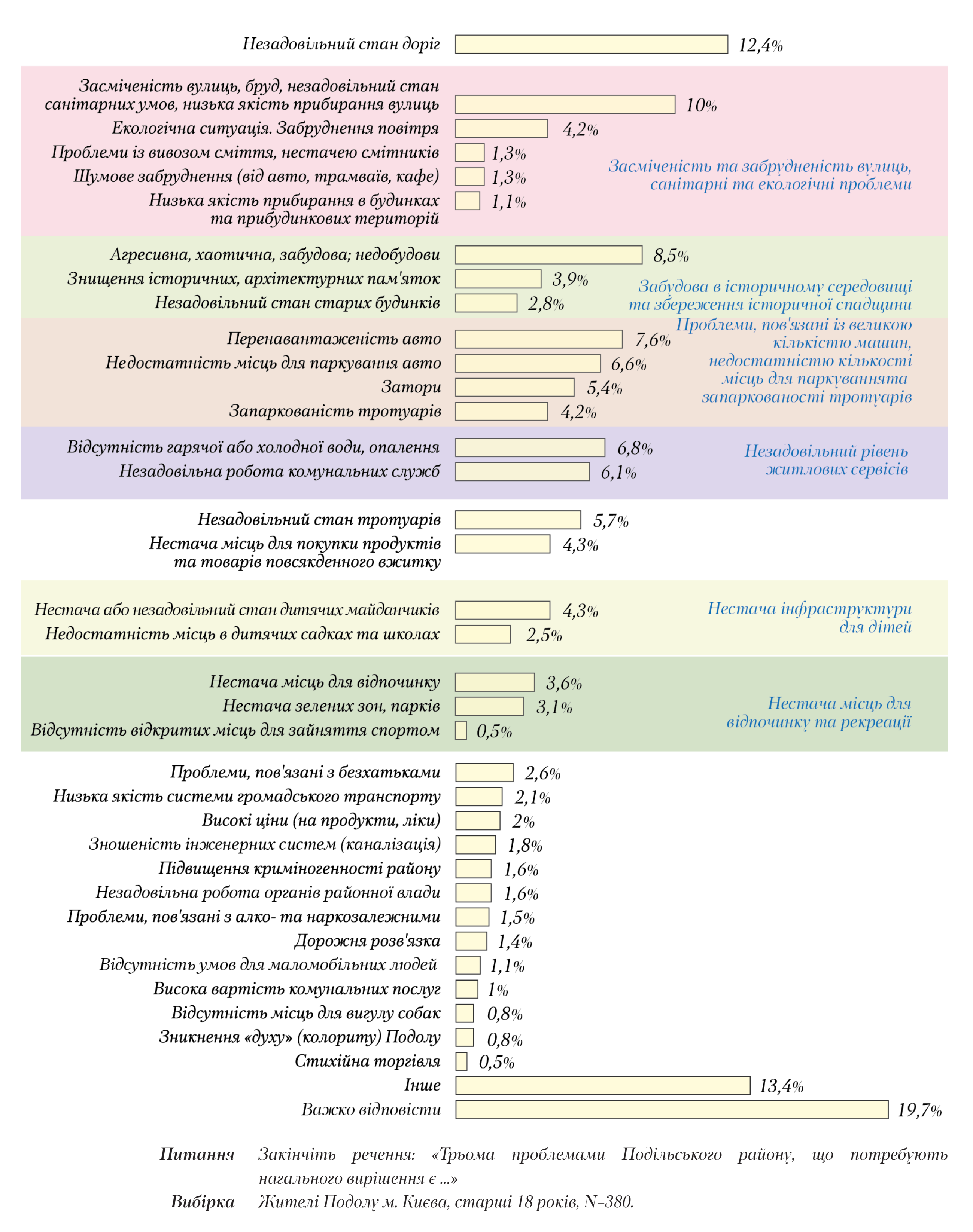
Проблема	%	Група
Незадовільний стан доріг	25,8%	
Незадовільний стан тротуарів	17,4%	
Аварійність будинків, необхідність реставрації та ремонту будівель	16%	*Незадовільний стан будинків та житлових сервісів*
Відсутність гарячої або холодної води опалення	12,8%	*Незадовільний стан будинків та житлових сервісів*
Незадовільна робота комунальних служб	8,6%	*Незадовільний стан будинків та житлових сервісів*
Засміченість вулиць, незадовільний стан санітарних умов, низька якість прибирання вулиць	17,4%	*Засміченість та забрудненість вулиць, санітарні та екологічні проблеми*
Екологічна ситуація. Забруднення повітря	6,3%	*Засміченість та забрудненість вулиць, санітарні та екологічні проблеми*
Шумове забруднення (від авто, трамваїв, кафе)	5,1%	*Засміченість та забрудненість вулиць, санітарні та екологічні проблеми*
Проблеми із вивозом сміття, нестачею смітників	4,5%	*Засміченість та забрудненість вулиць, санітарні та екологічні проблеми*
Низька якість прибирання в будинках та прибудинкових територій	2,9%	*Засміченість та забрудненість вулиць, санітарні та екологічні проблеми*
Нестача або незадовільний стан дитячих майданчиків	10,6%	*Нестача інфраструктури для дітей*
Недостатність місць в дитячих садках та школах	3,6%	*Нестача інфраструктури для дітей*
Перенавантаженість авто	9,5%	*Проблеми, пов'язані із великою кількістю машин, недостатністю кількості місць для паркування та запаркованості тротуарів*
Запаркованість тротуарів	6,6%	*Проблеми, пов'язані із великою кількістю машин, недостатністю кількості місць для паркування та запаркованості тротуарів*
Високий рівень транспортного навантаження	5%	*Проблеми, пов'язані із великою кількістю машин, недостатністю кількості місць для паркування та запаркованості тротуарів*
Недостатність місць для паркування авто	5,2%	*Проблеми, пов'язані із великою кількістю машин, недостатністю кількості місць для паркування та запаркованості тротуарів*
Нестача зелених зон, парків	6,6%	*Нестача місць для відпочинку та рекреації*
Нестача місць для відпочинку	3,2%	*Нестача місць для відпочинку та рекреації*
Відсутність відкритих місць для зайняття спортом	2,5%	*Нестача місць для відпочинку та рекреації*
Агресивна, хаотична забудова; недобудови	6,5%	*Забудова в історичному середовищі та збереження історичної спадщини*
Знищення історичних, архітектурних пам'яток	3,6%	*Забудова в історичному середовищі та збереження історичної спадщини*
Нестача місць для покупки продуктів та товарів повсякденного вжитку	3,4%	
Проблеми, пов'язані з безхатьками	3,5%	
Проблеми ,пов'язані з вигулом собак	3%	
Неякісне освітлення вулиць	2,6%	
Джентрифікація району	1,8%	
Високі ціни (продукти та ліки)	1,8%	
Проблеми, пов'язані з алко- та наркозалежними	1,7%	
Відсутність велоінфраструктури	1%	
Зовнішній вигляд будинків, вітрин, реклами	0,8%	
Необхідність ревіталізації Гостинного двору	0,5%	
Підвищення криміногенності району	0,5%	
Низька якість громадського транспорту	0,5%	
Висока вартість комунальних послуг	0,5%	
Інше	13,3%	
Важко відповісти	6,2%	

Питання *Закінчіть речення: «Трьома проблемами мікрорайону, що потребують нагального вирішення є ...»*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Зазначені проблеми району відображають цінності його мешканців, значущі для них об'єкти та риси району. Саме ці проблеми та цінності мають потенціал стати об'єднавчими факторами, що спонукатимуть до спільних дій для вирішення проблем та захисту цінностей. З іншого боку, якщо ці проблеми будуть вирішені без залучення мешканців або у спосіб, що буде суперечити інтересам жителів, вони стануть джерелами потенційних конфліктів між представниками місцевої публічної влади та жителями й іншими зацікавленими сторонами.

Рис. 5 Нагальні проблеми Подільського району

Питання *Закінчіть речення: «Трьома проблемами Подільського району, що потребують нагального вирішення є ...»*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Задоволеність умовами життя в районі, позитивна оцінка змін, що відбуваються в районі, та вирішення найбільш нагальних проблем сприяє посиленню бажання жити в районі та активно долучатися до його життя. А це, у свою чергу, підвищує рівень ідентичності з районом. Рівень ідентичності мешканців Подолу з районом, ключові цінності району для його жителів розкриті в наступному розділі аналізу результатів дослідження.

2 ІДЕНТИЧНІСТЬ ЖИТЕЛІВ З РАЙОНОМ ТА МІСТОМ

Ідентичність — співвіднесення (емоційне самовизначення або прагнення належності) особистості з соціальною групою, спільнотою, індивідом, певним ідеалом, територією на основі цінностей, норм, уявлень про належну поведінку, притаманних відповідній групі та спільноті. В основі ідентичності лежить самоусвідомлення та розрізнення «свій/чужий», «я/інші», «ми/вони». Ідентичність, з одного боку, дає можливість особистості адаптуватися до змін, зберегти внутрішню цілісність; а з іншого, сприяє інтеграції індивіда в спільноту. Ідентичність виконує сенсоутворюючу та світоглядну функції. З одного боку, ідентичність дає можливість розрізнення свій/чужий. З іншого боку, виконує важливу консолідуючу функцію. Консолідація, заснована на ідентичності, дає можливість забезпечити колективну дію для відстоювання цінностей, потреб, інтересів спільноти.

В рамках цього дослідження, ми розглядаємо локальну ідентичність як передумову створення локальної спільноти, що за потреби може об'єднатися для спільної дії. Локальна ідентичність — це територіально-просторовий прояв ідентичності, що характеризується співвіднесенням себе із певною територією та спільнотою (індивідами, групою), яка співвідносить себе із цією територією, індивідами, нормами поведінки, цінностями, спільною пам'яттю, потребами тощо, а також має уявлення про межу цієї спільноти і сусідні спільноти. Локальна ідентичність може мати номінальний (на рівні уявлення та співвіднесення) та реальний (самоусвідомлення та спільна дія) характер. Таким чином, локальна ідентичність може проявлятися на емоційному (відчуття та почуття), когнітивному (розуміння та уявлення про спільноту, цінності, символи, історію, культуру) та поведінковому (реалізація норм поведінки та спільна дія задля інтересів групи) рівнях.

Отже, локальна ідентичність є основою для «громадотворення» — створення умов для спільної дії задля просування інтересів спільноти, відстоювання її цінностей та символів.

Рівень локальної ідентичності *(Рис. 6)* оцінювався на основі згоди із твердженнями, що характеризують п'ять проявів зв'язку з районом проживання — Подолом:

1) територіальна ідентичність — прив'язаність саме до місця проживання;

2) спільність із людьми, що тут живуть;

3) ідентичність зі спільнотою;

4) емоційний зв'язок;

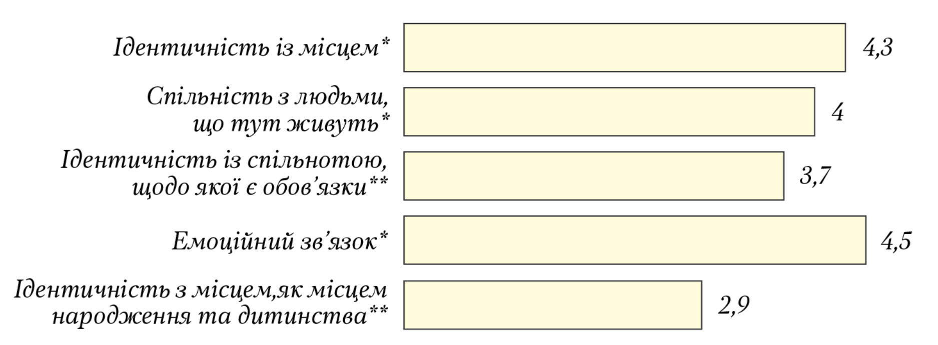
5) ідентичність з Подолом як місцем народження.

За результатами дослідження, найнижчий рівень ідентичності з Подолом, хоча й вищий за середній (середня оцінка 2,9 за 5-бальною шкалою, де 1 — найнижча оцінка, а 5 — найвища), респонденти мають на рівні співвіднесення себе з районом як місцем народження та дитинства. Таке значення показника має об'єктивні причини — 60 % респондентів народилися чи провели своє дитинство в Києві. А 39 % відповіли ствердно на питання про народження на Подолі. Для 46 % Поділ був районом, де вони провели дитинство та подорослішали. Народження в районі та дорослішання є основою формування емоційного зв'язку з районом проживання. Це також впливає і на рівень соціального капіталу саме в районі проживання, що може стати основою для формування зв'язку з людьми та спільнотою, що тут проживає.

Найвищий прояв ідентичності з районом подоляни, що взяли участь в дослідженні, мають на рівні емоційного зв'язку (середня оцінка 4,5 за 5-бальною шкалою) та ідентичності з місцем проживання (територіальної ідентичності — середня оцінка 4,3). Такий тип зв'язку з районом є базовим для розбудови

інших видів ідентичності. Відчуття зв'язку з місцем проживання, ідентифікація з ним забезпечує ймовірність тривалого проживання в районі, створює умови для формування цінності району, відповідальності щодо нього та бажання залучатися до практик покращення якості умов життя в районі або відстоювання наявних цінностей. Емоційний зв'язок є важливим з точки зору соціального статусу та самопрезентації в місті як мешканця/мешканки конкретного мікрорайону/району міста. З іншого боку, ці два типи ідентичності носять більш індивідуальний характер, менше пов'язаний із уявленням про район як спільність людей. Такі типи зв'язку не передбачають обов'язкового зв'язку з локальною спільнотою та людьми, що тут проживають. Однак саме зв'язок із місцем проживання та емоційний зв'язок є основою формування спільних цінностей місця. У свою чергу, об'єднання навколо спільних цінностей закладає основи для можливості спільної дії на захист та розвиток цих цінностей.

Рис.6 Рівень локальної ідентичності мешканців Подолу

Питання *Оцініть за 5 бальною шкалою наскільки ви погоджуєтесь із твердженнями, де 1 — «абсолютно не погоджуюсь», 5 — «абсолютно погоджуюсь», на основі шкал лайкетра. Побудвані агреговані показники та відображена середня оцінка за цими показниками.*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

** Рівень узгодженості шкали (Альфа Кронбаха) = 50—65.*

*** Рівень узгодженості шкали (Альфа Кронбаха) > 85.*

Високий рівень зв'язку з районом мають респонденти і на рівні відчуття спільності з людьми, що тут живуть (4,0). Рівень зв'язку з людьми забезпечує відчуття спільних цінностей, схожих стилів життя з людьми, що тут живуть. Саме усвідомлення спільних цінностей з людьми, що живуть поруч, дає можливість встановлення довіри. Сильне відчуття спільності з людьми закладає основи для неформальної взаємодії та створює можливості спільного вирішення важливих питань району, виявлення та лобіювання своїх спільних інтересів. З іншого боку ідентичність з людьми не передбачає взаємної відповідальності й необхідності враховувати потреби груп, що мають інакші цінності та потреби. Водночас, відчуття ідентичності з людьми закладає й основи об'єднання для спільної дії у разі необхідності.

Менший зв'язок респонденти відчувають з Подолом як зі спільнотою людей, щодо якої, з одного боку, у них є обов'язки, а з іншого боку, яка має зобов'язання перед мешканцями (середня оцінка 3,7). Такий тип зв'язку передбачає, по-перше, розуміння спільного інтересу, а по-друге, осмислення себе як частини спільноти, що може об'єднатися для спільної дії. Середня оцінка прояву відповідного рівня ідентичності серед учасників дослідження значно перевищує середню оцінку (2,5). Це свідчить про відповідний потенціал до усвідомлення інтересів спільноти серед мешканців Подолу і можливість декларування та лобіювання саме цих інтересів у майбутньому. Усвідомлення жителями себе як частини спільноти дає можливість збільшити вплив містян на процеси прийняття рішень у їхньому районі. Ідентичність з територіальною спільнотою (громадою) передбачає співвіднесення себе з певною групою. Водночас це не передбачає, власне, самоусвідомлення спільноти як такої, що має свій груповий інтерес і має діяти в цих інтересах. Про потенціал

формування або існування такої самоусвідомленої спільноти дає можливість судити аналіз суб'єктивної оцінки мешканців можливості об'єднання жителів для досягнення спільної мети, а також наявних практик колективної дії локальної спільноти. Аналіз відповідних практик взаємодії та громадської активності викладений у наступних розділах дослідження.

2.1 ЗНАЧИМІСТЬ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ, ЦІННОСТІ ТА СИМВОЛИ РАЙОНУ

Жителі Подолу, що взяли участь у дослідженні, продемонстрували високий рівень ідентифікації з Подолом *(Рис. 7)* як місцем проживання (територіальної ідентичності). Для більшості респондентів важливо жити саме в місті Києві, саме на Подолі. Про важливість проживання саме в своєму будинку та на своїй вулиці говорили, відповідно, 91 % та 93 % респондентів. Середня оцінка рівня важливості проживання в будинку та на вулиці становить 3,5 за 4-бальною шкалою. Про важливість проживання саме в своєму «мікрорайоні» повідомили 95 %, середня оцінка рівня важливості за 5-бальною шкалою становить 3,6. Більше половини респондентів відзначили, що їм дуже важливо жити в своєму будинку, на своїй вулиці та в своєму «мікрорайоні». Таким чином, більшість мешканців Подолу, що взяли участь у дослідженні, потенційно мають сильний зв'язок зі своїм місцем проживання.

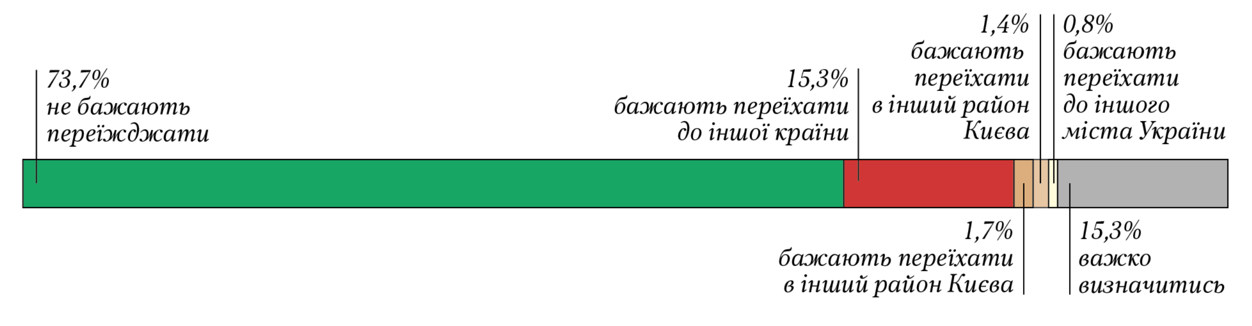
Рис. 7 Оцінка рівня важливості жити на Подолі

	зовсім не важливо	скоріше не важливо	скоріше важливо	дуже важливо	важко відповісти	Середнє
Жити саме у вашому будинку	2,6%	5,9%	29,6%	61,1%	0,8%	3,5
Жити саме на вашій вулиці	2,3%	4,2%	30%	63,2%	0,3%	3,5
Жити саме на Подолі	1,9%	2,6%	26,1%	69,1%	0,3%	3,6
Жити саме у Києві	1,5%	1,7%	25%	71%	0,8%	3,7

Питання *Наскільки для вас важливо ...?*
Середнє *1 — «зовсім не важливо», 4 — «дуже важливо».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Подоляни, що долучилися до дослідження, проявили високий рівень «патріотичних» почуттів до Києва *(Рис. 8)*. Для 96 % респондентів важливо жити саме

Рис. 8 Бажання змінити місце проживання

Питання *Чи хотіли б ви змінити місце проживання? Якщо так, то яким чином?*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

в Києві. 77 % відповіли негативно на питання про бажання переїхати в інше місто. Більш того, 74 % не бажають змінювати своє місце проживання взагалі. Ті, хто бажає змінити місце проживання, в своїй більшості (15 % з усієї вибірки) бажають переїхати до іншої країни, а не змінювати місце проживання в межах міста чи країни. Таким чином, Поділ для більшості учасників дослідження є цінним саме як місце для життя. Цінність місця створює можливість формування основи для утворення локальної міської спільноти, здатної до спільної дії для захисту цінностей та розвитку району. Перевірити цю гіпотезу дозволяє оцінка рівня локальної ідентичності.

За що подоляни люблять свій район? *(Рис. 9)* Подоляни люблять свій район за його історію, історичну архітектуру та пам'ятки, за затишність та спокій району, за його естетичність, за центральність його розташування та транспортну

Рис. 9 За що жителі люблять Поділ

Відповідь	%	Група
Історичність, старовинність району	25,1%	*Історична привабливість*
Старовинна архітектура, пам'ятки, церкви	7%	
Туристична привабливість району	0,9%	
Це рідний район, я тут народився_лась/виріс/виросла	17,7%	*Емоційний зв'язок*
Звикли до життя тут	8,5%	
Атмосферність місця	4,3%	
Люблю це місце	2,2%	
Затишний, тихий район	12,6%	*Комфортний, затишний, привабливий*
Красивий район	6,7%	
Комфортний район	1,2%	
Зручна транспортна доступність	9,5%	*Місце розташування, інфраструктура та транспортна доступність*
Зручне місце розташування	6,8%	
Знаходиться в центрі/серці міста	6,2%	
Зозвинута соціальна інфраструктура	4,8%	
Престижний район	2,7%	
Дніпро, Набережна	1,4%	*Природні та рекреаційні ресурси*
Природа, зелень	1,4%	
Подобаються люди, що тут живуть	1,5%	*Місцева спільнота*
Це багатокультурний район	0,6%	
Без Подолу Київ неможливий	0,8%	
Не люблю	0,8%	
Інше	5,1%	
Важко відповісти	1,3%	

Питання *Завершіть речення: «Я люблю свій мікрорайон, тому що ...».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

зв'язаність із містом, за те, що район є рідним. Серед найбільш значущих цінностей Подолу респонденти найчастіше відзначають історичність та старовину району (25 %). 7 % відзначили важливість для них історичної архітектури та пам'яток історії, що тут розташовані. На питання про те, за що вони люблять район, п'ята частка респондентів відзначила емоційний зв'язок з Подолом: 18 % респондентів зазначили, що Поділ — це їхній рідний район, і саме за це

Рис. 10 Символи Подолу

Група	Символ	%
	Андріївський узвіз	13,5%
	Контрактова площа	11,7%
Церкви, монастирі, храми	Церкви, монастирі, храми	10,8%
Церкви, монастирі, храми	Андріївська церква	9,4%
Церкви, монастирі, храми	Флорівський монастир	4%
Церкви, монастирі, храми	Іллінська церква	1%
Пам'ятки архітектури, історії, пам'ятники	Пам'ятки архітектури, історії, пам'ятники	8,3%
Пам'ятки архітектури, історії, пам'ятники	Григорій Сковорода, пам'ятник Сковороді	7,7%
Пам'ятки архітектури, історії, пам'ятники	Фонтан Самсон	3,9%
Пам'ятки архітектури, історії, пам'ятники	Пам'ятник та вул. Сагайдачного	2,3%
Заклади культури	Кінотеатр «Жовтень»	9,9%
Заклади культури	Театри на Подолі	2,9%
Набережна та Дніпро	Дніпро, Набережна	4,8%
Набережна та Дніпро	Фонтани на Поштовій	1,5%
Набережна та Дніпро	Недобудований міст	1,2%
Набережна та Дніпро	Річковий порт	0,7%
	Києво-Могилянська академія	4,3%
	Фунікулер	3,5%
	Житній ринок	1,9%
	Верхній та Нижній Вали	1,9%
Єврейська культура	Єврейська община	1,6%
Єврейська культура	Синагога	1,4%
	Гори: Щекавиця, Замкова	1,3%
	Затишні маленькі подвір'я	1,1%
	КиївМлин	0,8%
	Площа Червона Пресня	0,5%
	Інше	9,7%
	Важко відповісти	9%

Питання *Завершіть речення: «Символами мого мікрорайону є...».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

вони його і люблять. Для 13 % важливою рисою району є те, що Поділ затишний та тихий, 7 % відзначили його естетичну привабливість. Важливим для респондентів виявилось і територіальне розташування Подолу та його зв'язаність із містом. На думку учасників дослідження, важливою рисою Подолу є його транспортна доступність (10 %) та зручність розміщення (7 %). 6 % відзначили важливість саме центрального розташування району.

Для розуміння цінностей району в очах його мешканців важливо зрозуміти, що ж символізує для них район. Перелік символів району, з одного боку відображає уявлення про образ району, а з іншого, декларує найбільш значимі об'єкти, простори та риси.

У відповідь на пропозицію назвати символи Подолу *(Рис. 10)*, з якими саме у респондентів асоціюється їхній район, жителі Подолу, що взяли участь у дослідженні, найчастіше називали конкретні об'єкти та простори. Найчастіше це були об'єкти, що мають історичне чи символічне значення як для Подолу, так і для Києва загалом. Чимало названих символів відтворюють стереотипні образи Подолу, що відображені в масовій свідомості: Андріївська церква, фонтан Самсон, пам'ятник Сковороді та Сагайдачному, церкви, Контрактова, «Подільські дворики», навіть єврейська культура. До переліку символів району увійшли й об'єкти, що були в центрі уваги в останні роки: кінотеатр «Жовтень», Житній ринок, фонтан на Поштовій. До переліку символів району увійшли й індустріальні об'єкти — КиївМлин та Річковий порт. Серед перерахованих символів є й такі, що мають негативне забарвлення — наприклад, недобудований міст.

Серед всіх названих конкретних об'єктів, що є символами Подолу, найбільш розповсюдженими, в першу чергу, є об'єкти, що мають історичне значення. Найчастіше були згадані публічні простори, що є, з одного боку, канонічними візитівками Києва та «туристичними місцями», з іншого боку, важливими прогулянковими зонами району — Андріївський узвіз (14 %) та Контрактова площа (12 %). Розповсюдженими є і згадки про культові споруди — монастирі, храми, як-от: Андріївська церква (9 %), Флорівський монастир (4 %), Синагога (1 %), Іллінська церква (1 %). Окрему увагу, як символам Подолу, респонденти приділили і закладам культури та освіти: кінотеатру «Жовтень» (10 %), Києво-Могилянській академії (4 %). Серед конкретних об'єктів, що є символами Подолу, респонденти назвали й інфраструктурні об'єкти, такі як-от: Фунікулер (4 %), Житній ринок (2 %), Річковий порт (1 %). Респондентами були зазначені й інші історичні об'єкти: Фонтан «Самсон» (4 %) та КиївМлин (1 %).

У відповідь на питання про символи району респонденти називали не лише конкретні об'єкти, а й узагальнені окремі категорії об'єктів, розташованих в районі. До таких категорій належать як пам'ятки історії, культові споруди та заклади культури, так і природні об'єкти та публічні простори, вулиці та Київські гори. Серед таких узагальнених груп об'єктів найбільш розповсюдженими є згадки про церкви, монастирі та храми (11 %), пам'ятники архітектури та історії (8 %), Дніпро та Набережна (5 %), театри на Подолі (3 %), Вали (2 %), Лиса гора та Щекавиця (1 %), були згадані і затишні подільські дворики (1 %).

Важливим відображенням цінності району як мультикультурного та багатонаціонального є згадка серед цінностей району окремих етнічних та релігійних спільнот, що тут проживають, зокрема єврейської спільноти. Для 3 % респондентів єврейська спільнота та культура є символом Подолу.

Значимі риси району, його цінності та символи створюють образ району в уяві його мешканців. Формування такого образу є важливою складовою ідентичності з районом — як на рівні зв'язку з конкретним місцем, так і на рівні емоційного зв'язку.

Спільні цінності та символи району мають потенціал до об'єднання мешканців для спільної дії — розвитку району, його захисту. Рішення, що стосуються відповідних значимих рис та об'єктів району, є сенситивними для мешканців району. Мешканців Подолу мають бути першочергово залучені до обговорення потенційних змін, що стосуються цінних та символічних об'єктів і просторів або значимих рис району. При чому таке залучення має відбуватись на ранніх етапах процесу прийняття рішення.

2.2 СУСІДСЬКІ ВЗАЄМОДІЇ

За результатами дослідження, жителі Подолу мають високий рівень ідентичності з місцем проживання та відчувають спільність із людьми, що живуть поруч у районі. Слабшу ідентичність з районом учасники дослідження мають на рівні співвіднесення себе з жителями району як спільнотою. Послаблення відчуття спільності з жителями як спільнотою (або брак його посилення) може бути викликане декількома факторами. Такими факторами є брак досвіду спільної дії, низький рівень довіри до сусідів, незнання сусідів, брак відповідальності за район та відчуття своєї здатності мати вплив на його майбутнє або навіть переконаність у тому, що такої спільноти в районі не існує. Два наступні розділи окреслюють оцінку жителями спроможності їхньої громади до єднання, відчуття співвіднесення себе з громадою, знайомство з сусідами та досвід взаємодії з ними.

Посилення рівня ідентичності з районом, підвищення рівня відповідальності та створення умов для колективної дії у загальних інтересах можливе у разі готовності жителів до такого об'єднання. Основою для цього є, з одного боку, відчуття такої спільності та спільної відповідальності, а, з іншого боку, знання про можливості та реальний досвід спільної дії.

Відповідно до законів України про місцеве самоврядування, під територіальною громадою в першу чергу маються на увазі жителі, які постійно проживають у межах територіального утворення (села, селища, міста, кількох сіл), що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями та мають єдиний адміністративний центр. Серед основних рис громади є територіальна спільність, осмислення спільних інтересів та взаємодія жителів для досягнення цих інтересів, діяльність, спрямована на підтримку громади (наприклад, сплачення податків), відповідальність перед громадою та ідентифікація себе як частини громади. Територіальна громада міста Києва є суб'єктом місцевого самоврядування, що реалізує свою владу через органи місцевого самоврядування та посадових осіб. Таким чином, у місті Києві є одна-єдина територіальна громада, об'єднана територією міста Києва. Водночас місто Київ розташоване на значній площі, що не є цілісною, натомість є роз'єднаною природними, інфраструктурними об'єктами, індустріальними зонами тощо. Населення Києва сьогодні налічує декілька мільйонів — більше того, тут проживає значна кількість незареєстрованих громадян. Райони міста Києва строкаті та відрізняються один від одного за соціальним статусом населення, проблематикою, функціональністю — а відповідно, й основними потребами мешканців цих районів. Більше того, райони міста є неоднорідними і всередині. Перераховані вище бар'єри стоять на заваді можливостям жителів міста Києва осмислити себе як єдину громаду і, тим паче, унеможливлюють усвідомлення спільних інтересів та шляхів їх досягнення. Для налагодження більш сталої системи управління та залучення мешканців до процесу прийняття рішень у місті потенційним виходом є виокремлення локальних територіальних спільнот, що мають спільну ідентичність та потенціал до усвідомлення спільних інтересів і спільної дії для їх досягнення.

Щоб відповісти на питання, чи має Поділ виокремлені та сформовані локальні спільноти (мікрогромади) з потенціалом до об'єднання та взаємодії для досягнення спільної мети, в рамках дослідження було проведено аналіз того, як розуміють значення виразу «моя громада» жителі району, чи мають вони досвід спільної дії для досягнення мети та чи готові до такої діяльності. Також було оцінено рівень соціального капіталу жителів Подолу в районі.

Для оцінки можливості жителів міста до об'єднання та спільної дії важливим є розуміння того, як самі мешканці оцінюють таку спроможність до спільності та кого вони відносять до своєї громади, тобто хто, на думку мешканців, має залучатись до вирішення спільних проблем. Важливо відмітити, що, відповідно до законів України, залучатись до прийняття рішень з питань місцевого самоврядування мають громадяни, яким чинним законодавством надане право голосу на території даної адміністративно-територіальній одиниці.

За результатами дослідження, (Рис. 11) майже 50 % подолян до своєї громади передусім відносять жителів свого будинку. 11 % переконані, що до громади належать також і мешканці будинків, що розташовані поруч. 11 % відносять до своєї громади жителів своєї вулиці та свого «мікрорайону». 5 % відносять до неї мешканців Подолу. Стільки ж відсотків респондентів вважають своєю громадою всіх жителів Подільського району. Водночас 14 % респондентів вважають, що «їхньої» громади в їхньому районі не існує. 14 % респондентів низько оцінюють можливість жителів до єднання та спільної дії для захисту своїх інтересів та не ідентифікують себе з такою громадою.

Рис. 11 Що таке громада для подолян?

Відповідь	%
Мешканці мого будинку	49,1%
Мешканці будинків поруч	11%
Мешканці мого мікрорайону	7,2%
Мешканці Подільського району	4,9%
Мешканці Подолу	4,5%
Мешканці будинків, що розташовані на моїй вулиці	4,1%
Я вважаю, що громади в моєму районі не існує	13,7%
Важко відповісти	5,5%

Питання *Оберіть варіант відповіді, який найбільш відповідає вашій точці зору: «Для мене моя громада — це».*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Отже, на основі наявної оцінки ми можемо зробити припущення про існування потенціалу до створення громади, яка могла б представляти спільний інтерес, передусім лише на рівні будинків. Обмеження спільності сусідством на рівні будинків, з одного боку, може бути зумовлено особистим знайомством та частотою контактів (і, відповідно, рівнем довіри), а з іншого боку, браком позитивного досвіду активної співпраці та взаємодії на рівні більш широкої спільноти. Окремим фактором є і причина глобального характеру — розвиток індивідуалізованого суспільства та брак розуміння спільного інтересу до об'єднання. Перевірити ці припущення можна шляхом оцінки досвіду громадської участі мешканців, їхньої взаємодії з сусідами та готовності до такої взаємодії.

Для сталого, гармонізованого розвитку району важливим є забезпечення його інтегрованого розвитку. Одним із принципів такого розвитку є залучення до процесу прийняття рішень не лише локальної спільноти або громади, до якої належать зареєстровані жителі району, а й інших стейкхолдерів: представників бізнесу, освітні та культурні установи, релігійні спільноти,

представників громадянського суспільства, жителів, що орендують тут житло і не прописані, тощо. Щоб процес залучення всіх зацікавлених сторін відбувався на основі діалогу та конструктивної взаємодії, необхідним є розуміння готовності місцевих жителів до такого діалогу. Індикатором такої готовності є оцінка жителів щодо того, кого слід залучати до участі у вирішенні важливих питань, що стосуються майбутнього району. Думки учасників дослідження з цього приводу суттєво розділились.

На питання, хто є частиною громади і кого варто залучити до процесу прийняття рішень щодо майбутнього району *(Рис. 12)*, більше чверті респондентів (27 %) відповіли, що до визначення пріоритетів розвитку району мають бути залучені всі ключові зацікавлені групи:

1) мешканці, що тут прописані, та непрописані мешканці;

2) культурні, освітні, релігійні установи;

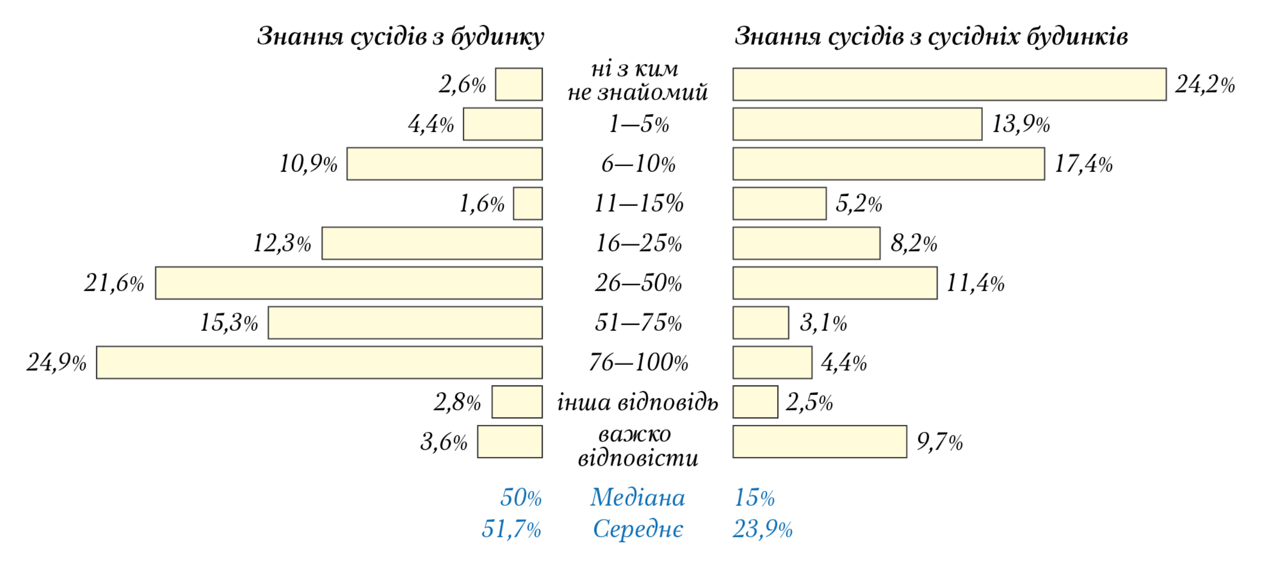
3) представники громадянського суспільства;

4) бізнес, що тут розташований (незалежно від того, чи має він у власності приміщення);

5) люди, що тут працюють, та інші.

На противагу цій групі, третина подолян, що долучилися до дослідження, переконані, що до визначення майбутнього району мають бути залучені лише жителі з офіційною реєстрацією в районі (33 % відмітили лише один варіант відповіді на питання про те, кого слід залучати до вирішення важливих питань району, і це був варіант «лише офіційно зареєстровані мешканці»). 6 % вважають, що якщо залучати не лише зареєстрованих жителів, а й інших стейкхолдерів, то це можуть бути лише мешканці, що тут проживають, але орендують житло. Так, 39 % вважають, що залучати до обговорення долі району необхідно лише жителів району. Більше третини (37 %) вважають за необхідне залучати більше 1-го стейкхолдера, але не всіх перерахованих вище.

Рис. 12 Хто має долучатись до вирішення важливих питань щодо майбутнього району

Питання *Як ви вважаєте, хто належить до громади вашого мікрорайону та має долучатись до обговорення важливих для району питань?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

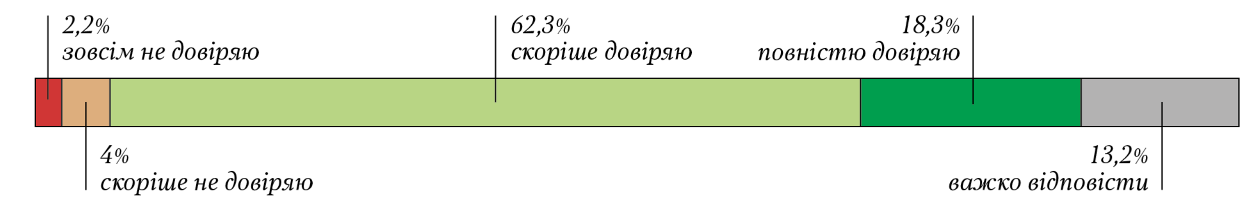
Важливо наголосити на тому, що ранжування базується на кількості респондентів, що відмітили відповідний варіант відповіді. Респонденти могли обрати декілька варіантів. Вибір категорії «всі перераховані вище» виключає можливість вибору інших варіантів відповіді. Отже, 27 % вибрали варіант відповіді «всі перераховані вище категорії», 2 % не змогли відповісти на це питання, інші 71 % обирали з-поміж запропонованих варіантів. Лише одну альтернативу вибрали 34 %, дві альтернатили обрали 10,5 %; три — 9,1 %;

чотири — 9,6 %; п'ять — 2,9 %; шість — 3,5 %; сім — 1,1 % та вісім альтернатив обрали 0,8 % респондентів.

Якщо говорити про важливість залучення тих чи інших груп інтересів, більше половини респондентів переконані, що до вирішення питань майбутнього району першочергово мають бути залучені жителі, що тут зареєстровані (68 %). Значно меншу підтримку отримали представники інших категорій стейкхолдерів: освітні та культурні установи (18 %), бізнес, що має тут власність (17%), релігійні установи (16 %), люди, що тут проживають, але не зареєстровані (16 %), представники громадянського суспільства (15 %) та бізнес, що орендує тут приміщення (13 %). Найменшу підтримку, з точки зору необхідності залучення, отримали люди, які тут працюють (6 %).

Важливою основою для створення умов для об'єднання мешканців району для досягнення спільної мети є довіра в спільноті. Раніше було з'ясовано, що до своєї спільноти мешканці Подолу першочергово відносять жителів свого будинку *(Рис. 13)*. Більше того, серед подолян, що долучилися до дослідження, є високий рівень довіри до сусідів (середня оцінка 3,1 за 4-бальною шкалою, де 1 — найнижча оцінка, а 4 — найвища): 80 % респондентів довіряють своїм сусідам і лише 6% не довіряють, тоді як 13 % було важко відповісти.

Рис. 13 Довіра до сусідів

Питання *Міра оцінки рівня довіри людям, що живуть у вашому будинку. 1 — «цілком не погоджуюсь», 4 — «цілком погоджуюсь».*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Довіра до сусідів та готовність до спільної дії, в першу чергу, ґрунтується на знайомстві одне з одним, досвіді взаємодії, спільних цінностях та інтересах, відкритості і прозорості у такій взаємодії. В рамках дослідження був виявлений рівень знайомства сусідів по будинку та сусідів із будинків поруч, а також мотивація та досвід їхньої взаємодії.

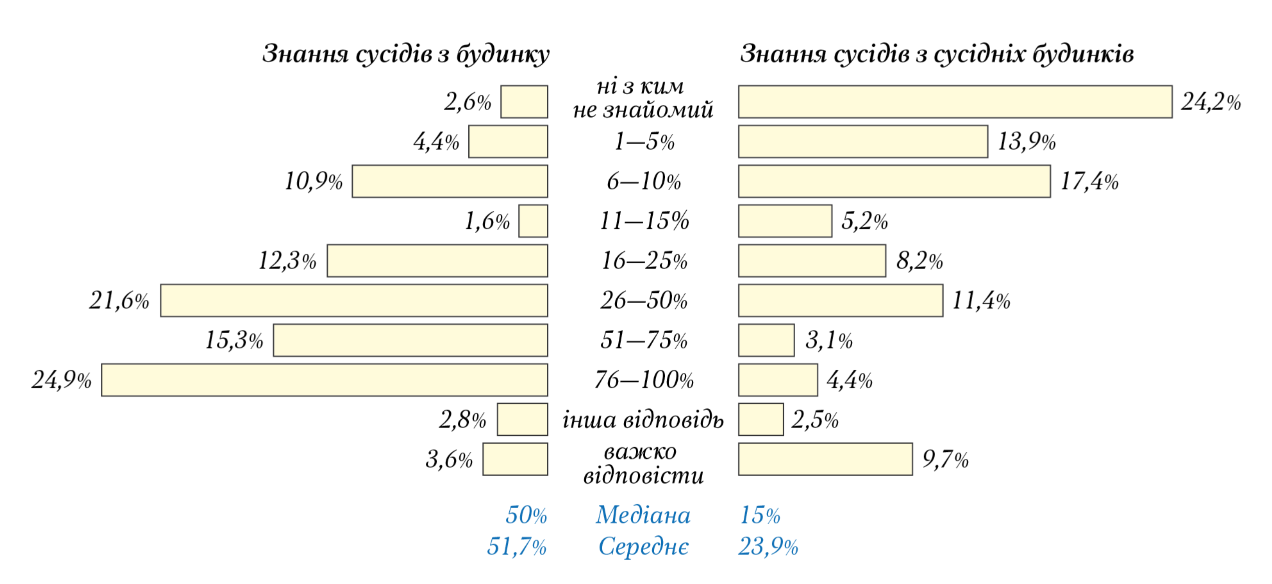
Потужним цементом локальної ідентичності, що укріплює спільноту, є практика добросусідства. Спільноти та сусідства у великих містах (на відміну від спільнот у малих містах та селах) вирізняє слабкість зв'язків та непостійність контактів. Індивідуалізоване суспільство великих міст породжує умови для руйнування сильних зв'язків на рівні локальної спільноти. Більш значимими у великому місті є спільноти за інтересами або спільною професійною та економічною діяльністю, що не мають прив'язки до конкретної території. Інтенсифікована міська мобільність, зростання кількості міських жителів, зміни в міському стилі життя суттєво впливають на послаблення зв'язків між сусідами. У багатоквартирних будинках сусіди часто можуть не знати одне одного. Свій вплив має і радянська традиція управління будинком та розподілу відповідальності за спільний простір. З іншого боку, реформування системи ЖКГ, зміна пріоритетів у системі міського управління, активізація громадського життя в місті, розвиток соціальних мереж та можливостей дистанційної взаємодії створюють передумови для розвитку сусідської взаємодії, трансформуючи її. Трансформуючись, сусідські спільноти не втрачають своєї актуальності. Добросусідство є основою підвищення безпеки в районі, зростання цінності та відповідальності за власний будинок, двір, район, а не лише квартиру. Практика добросусідства забезпечує інтеграцію жителів до міського життя, передачу локальних цінностей та колективної пам'яті. Знайомство з сусідами, періодичні контакти та слабкі зв'язки можуть

забезпечити об'єднання жителів для спільної дії з метою відстоювання спільних інтересів. Рівень готовності жителів до такого об'єднання залежить від інтенсивності таких зв'язків, рівня довіри до сусідів та бажання впливу на процес прийняття рішень у місті.

За результатами дослідження, *(Рис. 14)* подоляни в середньому знають більше половини своїх сусідів по будинку. У середньому вони знайомі із чвертю сусідів у будинках поруч. Більшість із них спілкуються з сусідами принаймні декілька разів на місяць.

За результатами дослідження, подоляни знають більше сусідів по будинку, ніж сусідів, що живуть в будинках поруч. Середня частка сусідів по будинку, з якими знайомі респонденти, становить 52 % сусідів. Середній відсоток знайомства з сусідами, що живуть у будинках поруч, становить 24 % сусідів. До 15 % своїх сусідів по будинку знають 17 % респондентів. Від 16 до 25 відсотків сусідів знають 12 %, від чверті до половини сусідів знають 22 %. Із більше половини жителями будинку, але менше 75 %, знайомі 15 % респондентів. Майже всіх сусідів (75—100 %) знають 25 % подолян, що взяли участь у дослідженні. Лише 3 % подолян не знайомі зі своїми сусідами по будинку.

Рис. 14 Знайомство з сусідами

Питання *Яку частку своїх сусідів по будинку/із сусідніх будинків ви знаєте особисто?*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

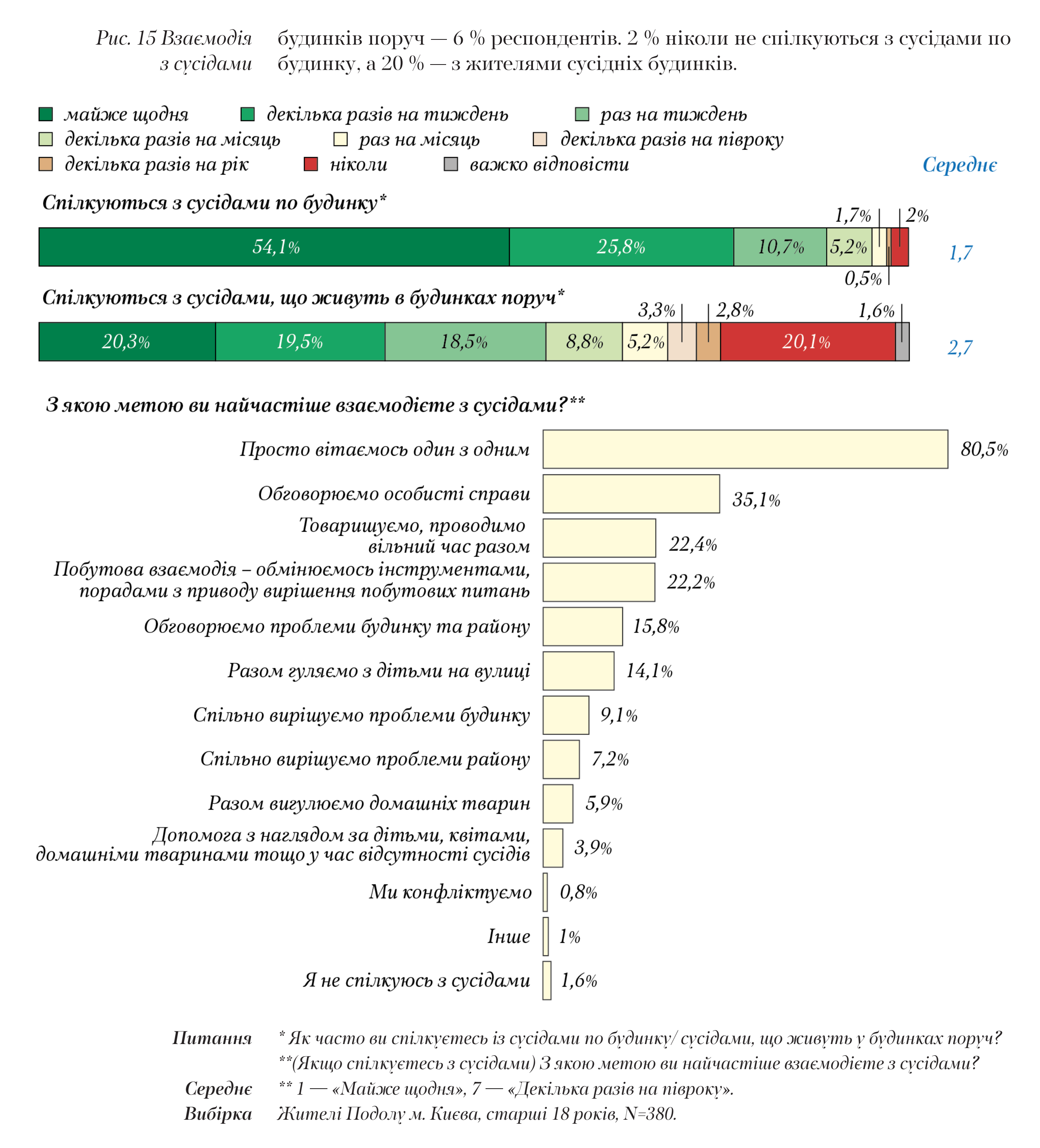
Чверть (24 %) респондентів не знають жодної людини, що проживає в сусідніх будинках. До 15 % жителів сусідніх будинків знають 37 % респондентів, до чверті сусідів із будинків поруч (16—25 %) знають 8 %, від чверті до половини мешканців сусідніх будинків знають 11 %, із більш ніж половиною жителів будинків поруч знайомі лише 8 % респондентів.

Для налагодження більш тісної взаємодії між жителями району важливим є не лише знайомство з сусідами, а й періодична взаємодія з ними. У ході дослідження було виявлено частоту спілкування з сусідами, основні мотиви такої взаємодії, а також досвід зустрічей та спільної дії.

Дослідження показало, що респонденти досить часто спілкуються зі своїми сусідами *(Рис. 15)*. Середня частота спілкування з сусідами по будинку (хоча б із деякими) припадає на категорію «декілька разів на тиждень». Середня ж частота спілкування з жителями будинків поруч припадає на категорію «раз на тиждень». Раз на місяць і частіше зі своїми сусідами по будинку спілкуються 98 % подолян, а з сусідами з будинків поруч — 72 %. Рідше, ніж раз на місяць, з сусідами по будинку спілкуються 1 % респондентів, а з жителями

будинків поруч — 6 % респондентів. 2 % ніколи не спілкуються з сусідами по будинку, а 20 % — з жителями сусідніх будинків.

Рис. 15 Взаємодія з сусідами

Питання ** Як часто ви спілкуєтесь із сусідами по будинку/ сусідами, що живуть у будинках поруч?*
***(Якщо спілкуєтесь з сусідами) З якою метою ви найчастіше взаємодієте з сусідами?*
Середнє *** 1 — «Майже щодня», 7 — «Декілька разів на півроку».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Найбільш розповсюдженими причинами взаємодії сусідів є вітання (81 %). При чому для 32 % респондентів це єдина причина для взаємодії. Третина подолян, що долучилися до дослідження, обговорюють з сусідами особисті справи. Трохи менше чверті проводять разом вільний час та взаємодіють між собою для вирішення побутових питань («заходять за сіллю»). Лише 16 % обговорюють спільні проблеми будинку та району. А 9 % та 7 % вирішують спільно проблеми будинку та району, відповідно. 14 % та 6 % об'єднує взаємодія під час прогулянок з дітьми та тваринами. І лише 4 % жителів довіряють сусідам наглядати за житлом під час своєї відсутності. Позитивним є те, що про конфліктну взаємодію з сусідами повідомили лише 1 % респондентів. Таким чином, основною причиною взаємодії з сусідами є неформальна взаємодія. Значно менш розповсюдженим є спілкування про спільні проблеми, а особливо спільна дія для їх вирішення. Проте неформальна взаємодія дає можливість налагодити довіру серед жителів, що потенційно може забезпечити основу

для спільної дії в необхідний момент. Більше того, налагодженість особистих контактів та соціальний капітал створює можливість більш швидкої та ефективної мобілізації жителів у разі потреби.

За останній рік сусіди третини респондентів збиралися для обговорення та вирішення спільних проблем. Більш чисельними були зустрічі на рівні будинків, проте у дещо більше ніж однієї десятої респондентів відбувалися збори і на рівні сусідніх будинків. У більшості випадків респонденти відвідували такі зустрічі, хоча б одну з них. У менш ніж чверті випадків такі зібрання є ситуативними. У випадках, коли такі зустрічі носять періодичний характер, вони відбуваються, за середніми оцінками, раз на півроку.

Рис. 16 Зустрічі сусідів по будинку

Кількість зустрічей сусідів по будинку з метою вирішення спільних проблем | *Кількість відвіданих зустрічей з сусідами*

Кількість зустрічей сусідів по будинку		Кількість відвіданих зустрічей
61,2%	жодного разу не збирались	68,3%
20,3%	1-2 рази	19%
10,1%	3-5 разів	7,7%
2%	6-10 разів	1,8%
1,6%	більше 10 разів	0,7%
40,8%	важко відповісти	2,5%

34% відмітили, що зустрічі сусідів відбувались хоча б 1 раз

29,2% відмітили, що вони або представники/ці їх родин відвідували зібрання сусідів

Питання *Скільки разів за останні 12 місяців мешканці по будинку збирались для обговорення та вирішення спільних проблем?*
Скільки таких зустрічей відвідували ви особисто (або члени вашої сім'ї)?
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

34 % жителів Подолу, що долучилися до дослідження, зазначили, що за останні 12 місяців жителі їхнього будинку збиралися для обговорення та вирішення спільних проблем *(Рис. 16)*. 29 % відмітили, що вони або представники їхньої сім'ї відвідували такі зустрічі. За оцінками 19 % респондентів, сусіди яких збиралися за останні 12 місяців, такі зустрічі є ситуативними та відбуваються за необхідності. 31 % відмітили, що такі зустрічі відбувалися частіше, ніж раз на півроку. Дещо менше чверті респондентів, сусіди яких зустрічаються для обговорення проблем, зазначили, що такі зустрічі відбуваються раз на півроку та раз на рік, відповідно.

Рис. 17 Зустрічі сусідів з будинків поруч

Кількість зустрічей сусідів з будинків поруч з метою вирішення спільних проблем | *Кількість відвіданих зустрічей з сусідами*

Кількість зустрічей сусідів з будинків поруч		Кількість відвіданих зустрічей
77%	жодного разу не збирались	84,6%
7,9%	1-2 рази	7,1%
3%	3-5 разів	2,1%
0,5%	6-10 разів	0,2%
0,2%	більше 10 разів	0%
11,3%	важко відповіти	6%

11,7% відмітили, що зустрічі сусідів відбувались хоча б 1 раз

9,4% відмітили, що вони або представники/ці їх родин відвідували зібрання сусідів

Питання *Скільки разів за останні 12 місяців ваші сусіди з будинків, розташованих поруч з вашим, бирались для обговорення та вирішення спільних проблем?*
Скільки таких зустрічей відвідували ви особисто (або члени вашої сім'ї)?
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Жителі сусідніх будинків *(Рис. 17)*, за оцінкою 12 % респондентів, збиралися для обговорення спільних проблем за останні 12 місяців. І 9 % респондентів були на таких зустрічах. У 20 % випадків такі зустрічі були ситуативними. Близько чверті респондентів (24 %) серед тих, у кого сусіди з будинків поруч збиралися для обговорення та вирішення проблем, відмітили, що такі зустрічі відбувалися частіше, ніж раз на півроку. 15 % зазначили, що такі зустрічі

Рис. 18 Частота зустрічей сусідів для вирішення спільних проблем

відбуваються раз на півроку, тоді як чверть респондентів (35 %), у яких жителі сусідніх будинків спільно обговорювали проблеми, відзначили, що такі зустрічі відбуваються раз на рік.

раз на місяць · *декілька разів на три місяці* · *декілька разів на півроку* · *раз на півроку* · *раз на рік* · *зустрічі є не регулярними* · *важко визначитись* · *Середнє*

Зустрічі жителів будинку для вирішення спільних проблем*

раз на місяць	декілька разів на три місяці	декілька разів на півроку	раз на півроку	раз на рік	зустрічі є не регулярними	важко визначитись	Середнє
4,1%	8,7%	18,5%	22,1%	23,7%	18,6%	4,3%	3,7

Зустрічі жителів будинків поруч для вирішення спільних проблем**

раз на місяць	декілька разів на три місяці	декілька разів на півроку	раз на півроку	раз на рік	зустрічі є не регулярними	важко визначитись	Середнє
2,5%	10%	11,1%	14,6%	34,8%	20,4%	6,5%	3,9

Ініціатором зустрічі виступав*:**

Активний/на мешканець/ка будинку	68,8%
Місцевий/а активіст/ка	26,7%
Я особисто або члени моєї родини	16,2%
Представники Комунальної служби	11,3%
Голова ОСББ	8,3%
Місцевий/а депутат/ка	7,5%
Член/членкиня громадської ради	2,1%
Громадська організація та її представники	1,4%
Представники Районної адміністрації	1,4%
Політична партія та її представники	0,8%
Інше	0,9%

Питання ** Як часто відбувались такі зустрічі за останні 12 місяців?*
**** Хто виступав ініціатором таких зустрічей?*
1 — «Раз на місяць», 5 — «Раз на рік».

Вибірка ** Жителі Подолу, сусіди по будинку яких зустрічались для обговорення спільних проблем за останній рік, N=124.*
*** Жителі Подолу, сусіди з сусідніх будинків, яких зустрічались для обговорення спільних проблем за останній рік, N=44.*
**** Жителі Подолу, що відповіли на питання «Хто виступав ініціатором таких зустрічей?», N=96.*

Серед учасників дослідження та їхніх сімей є ініціативні мешканці, що організовували за останні 12 місяців зібрання сусідів *(Рис. 18)*, — загалом таких 16 %. У більшості випадків зустрічі мешканців будинку чи сусідніх будинків організовували активні мешканці цих будинків (69 %). У чверті випадків (27 %) такі зустрічі були ініційовані міськими активістами. Серед ініціаторів таких зустрічей менше представлені працівники комунальних служб (11 %), голови ОСББ (8 %) та місцеві депутати (8 %). Найменш активними організаторами сусідських зустрічей, за результатами дослідження, є члени громадських рад, представники районної адміністрації, представники політичних партій та інші.

Отже, подоляни, що взяли участь у дослідженні, знають своїх сусідів та взаємодіють із ними. Така взаємодія здебільшого носить неформальний та

побутовий характер. Саме сусідську спільноту — жителів будинку — респонденти вважають своєю громадою та вважають, що передусім саме вони мають долучатись до прийняття рішень у районі. Таким чином, потенціал об'єднання для спільної дії в першу чергу існує на рівні будинку. Більше того, третина респондентів мають такий досвід. Для оцінки можливості об'єднання на рівні району важливо оцінити рівень розвитку громадянського суспільства в районі та залучення жителів до громадського життя.

2.3 МІКРОГРОМАДИ

Для виявлення територіальної ідентичності в дослідженні було застосовано метод мапування. Респондентам було запропоновано окреслити на мапі Подільського району територію, яку вони «вважають своєю». Далі респондентів попросили назвати окреслену ними територію.

За результатами дослідження, більшість мешканців Подолу уявляють район цілісно. Більшість респондентів вважають «своїм районом» територію Подільського району в окреслених межах Подолу (від Поштової площі до вул. Заводської, від Дніпра до вул. Нижньоюрківської та Лук'янівської). 42,6 % респондентів окреслили територію всього Подолу як «свій район». Решта окреслили частину району та назвали її. Цілісність сприйняття Подолу підтверджується на основі аналізу самоназв окреслених територій. 76,3 % респондентів назвали окреслену територію «Подолом». 3,4 % не дали відповідь на питання, решта — 20,3 % дали назву своєму району. Назви територій в основному мають прив'язку до назв вулиць, площ та природних об'єктів.

57,4 % респондентів у відповідь на пропозицію окреслити територію «свого району» на мапі обвели територію меншу за межі Подолу. За результатами групування та класифікації отриманих зображень на Подолі, можна виділити 4 райони відповідно до самоідентифікації респондентів. Цими районами є:

• Територія, обмежена Поштовою площею, вул. Щекавицькою, Дніпром та Замковою горою. Відповідно до самоназв найбільш розповсюдженими відповідями були: «Поділ / Контрактова» *(Рис. 19).*

• Територія, обмежена Районом Контрактової площі, вул. Спаською та вул. Заводською, Дніпром та вул. Нижньоюрківською. Найбільш поширеними самоназвами є: «Поділ / м. Тараса Шевченка / Старий Поділ» *(Рис. 20).*

• Територія, що обмежена вулицями Спаською та Щекавицькою — це район вздовж вулиць Верхній та Нижній Вал. Найбільш розповсюдженими самоназвами є: «Поділ/Вали/Контрактова площа/Старий Поділ» *(Рис. 21).*

• Територія, обмежена Замковою горою, вулицями Петра Сагайдічного, Констянтинівською, Контрактовою Площею та Нижнім Валом. Найбільш поширеними самоназвами є «Воздвиженка / Замкова гора / Кожум'яцька» *(Рис. 22).*

Важливо відмітити, що визначені межі районів є досить умовними, оскільки респонденти окреслювали на мапі приблизні, а не точні межі райoні, які вважають «своїми». третини респондентів (38,3 %). Ще 25 % опитаних зазначили у відповідях район виходу зі станції метро та скверів № 2 і № 3, а 15,2 % окреслили частину площі перед Подільською РДА й сквер №1. Іншими популярними для відвідування місцями є сквер біля кінотеатру «Жовтень» (18,3 %), Поштова площа (18,1 %) та Житній ринок (11,4 %). Серед вулиць лідирують Андріївський узвіз (32,1 %), вул. Верхній та Нижній Вал (19 %), вул. Петра Сагайдачного (13,8 %) та вул. Набережно-Хрещатицька (9,8 %). Окремо респонденти відзначили перехрестя вул. Верхній і Нижній вал і Костянтинівської (28,8 %), вул. Межигірської та Оленівської (станція метро Тараса Шевченка) (17,1 %). 13,3 %

відмітили, що найчастіше бувають в районі від Контрактової площі до ст. м. Тараса Шевченка та 5,71 % — від Поштової до Контрактової площі. 13,8 % опитаних у відповідь на питання обвели весь район. Отже, найбільш відвідуваними місцями району є спільні багатофункціональні простори прогулянок та відпочинку — площі, сквери. А також райони транспортних вузлів та торгівельні простори.

Рис. 19 Поділ / Контрактова *Рис. 20 Поділ / м. Тараса Шевченка / Старий Поділ*

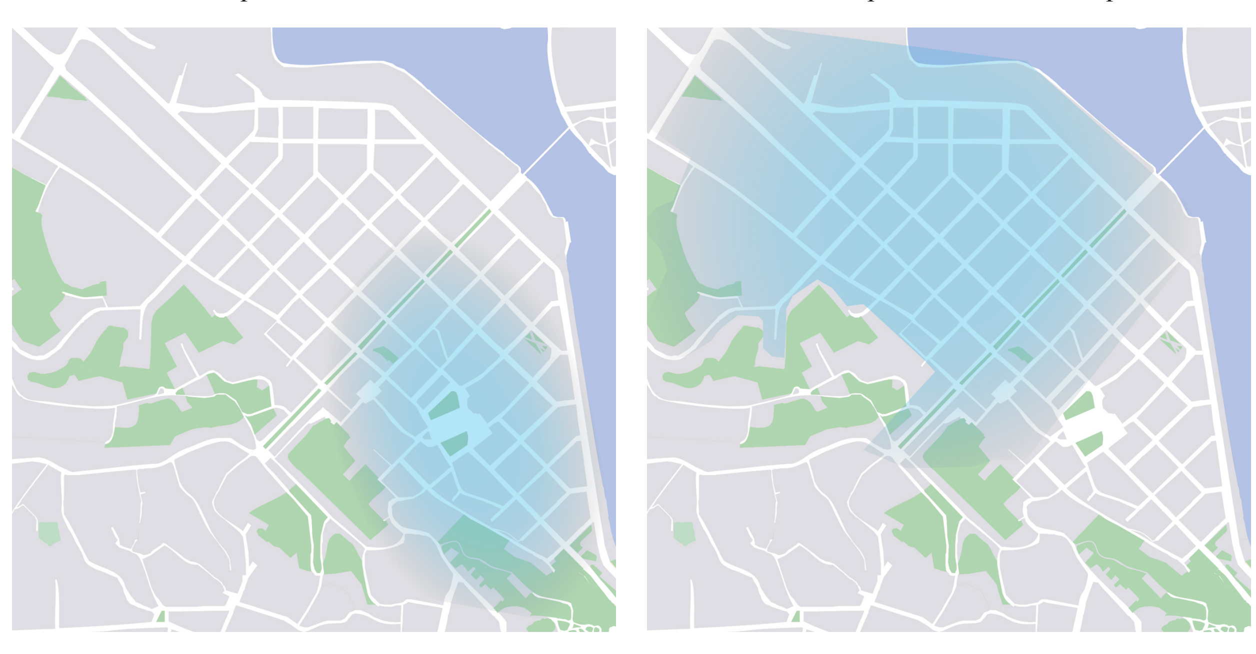
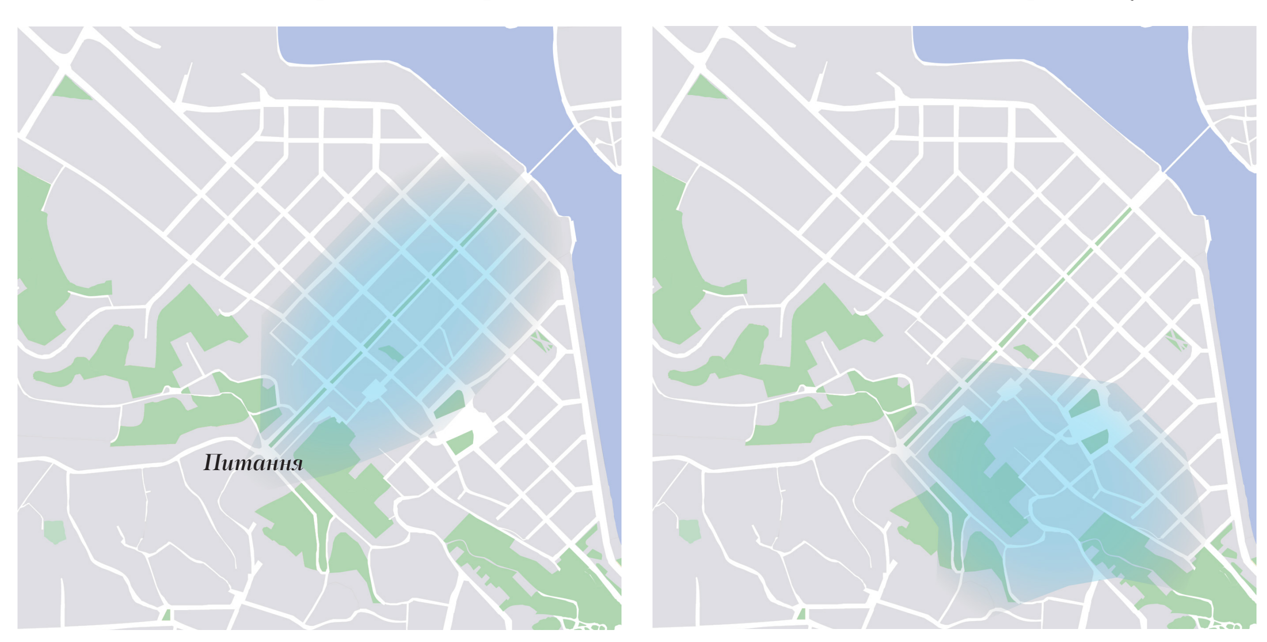

Рис. 21 Поділ / Вали /Контрактова / Старий Поділ *Рис. 22 Воздвиженка / Замкова гора / Кожум'яцька*

1) Якщо говорити про район, в якому ви живете – окресліть будь ласка, межі частини вашого району, яку ви вважаєте «своєю» (можете сказати, що ви тут орієнтуєтесь найкраще, це ваш «мікрорайон (без прив'язки до офіційного поділу на мікрорайони), тут ви відчуваєте себе впевнено...)
2) Яку назву найчастіше використовують для означення цієї аудиторії?

3) Уявіть собі, що людина, що живе в Подільському районі вам задає питання: «Де саме ви живете в Подільському районі?», якою буде ваша відповідь?

У дослідженні також були виявлені найбільш відвідувані території Подолу серед мешканців *(Рис. 23)*. Під час опитування респондентам було запропоновано відмітити на мапі місця в районі, де вони бувають найчастішепоза домом.

Контрактова площа є найбільш популярним місцем проведення часу. Вона, включно з прилеглими кварталами була відзначена у відповідях понад відмітили, що найчастіше бувають в районі від Контрактової площі до ст. м. Тараса Шевченка та 5,71 % — від Поштової до Контрактової площі. 13,8 % опитаних у відповідь на питання обвели весь район. Отже, найбільш відвідуваними місцями району є спільні багатофункціональні простори прогулянок та відпочинку — площі, сквери. А також райони транспортних вузлів та торгівельні простори.

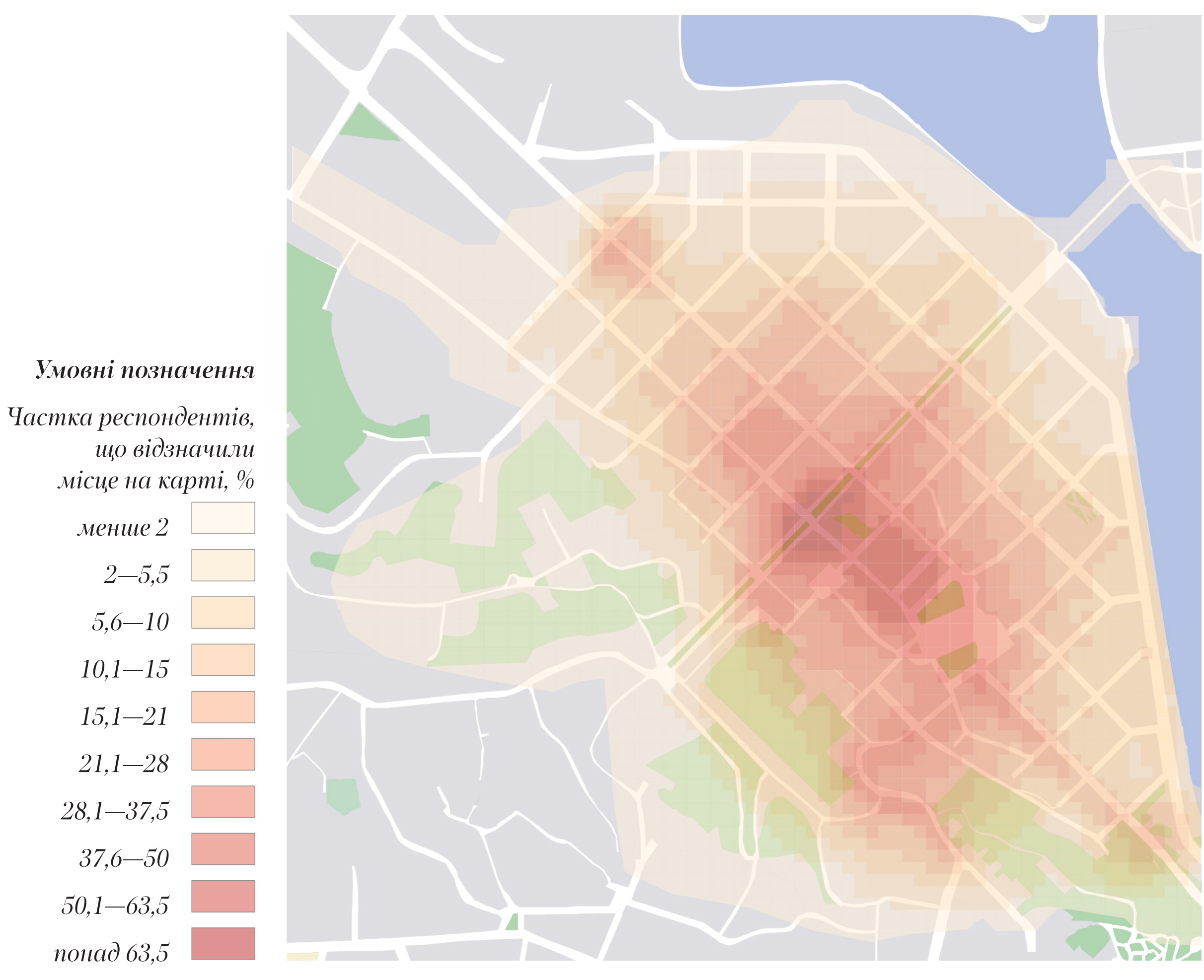
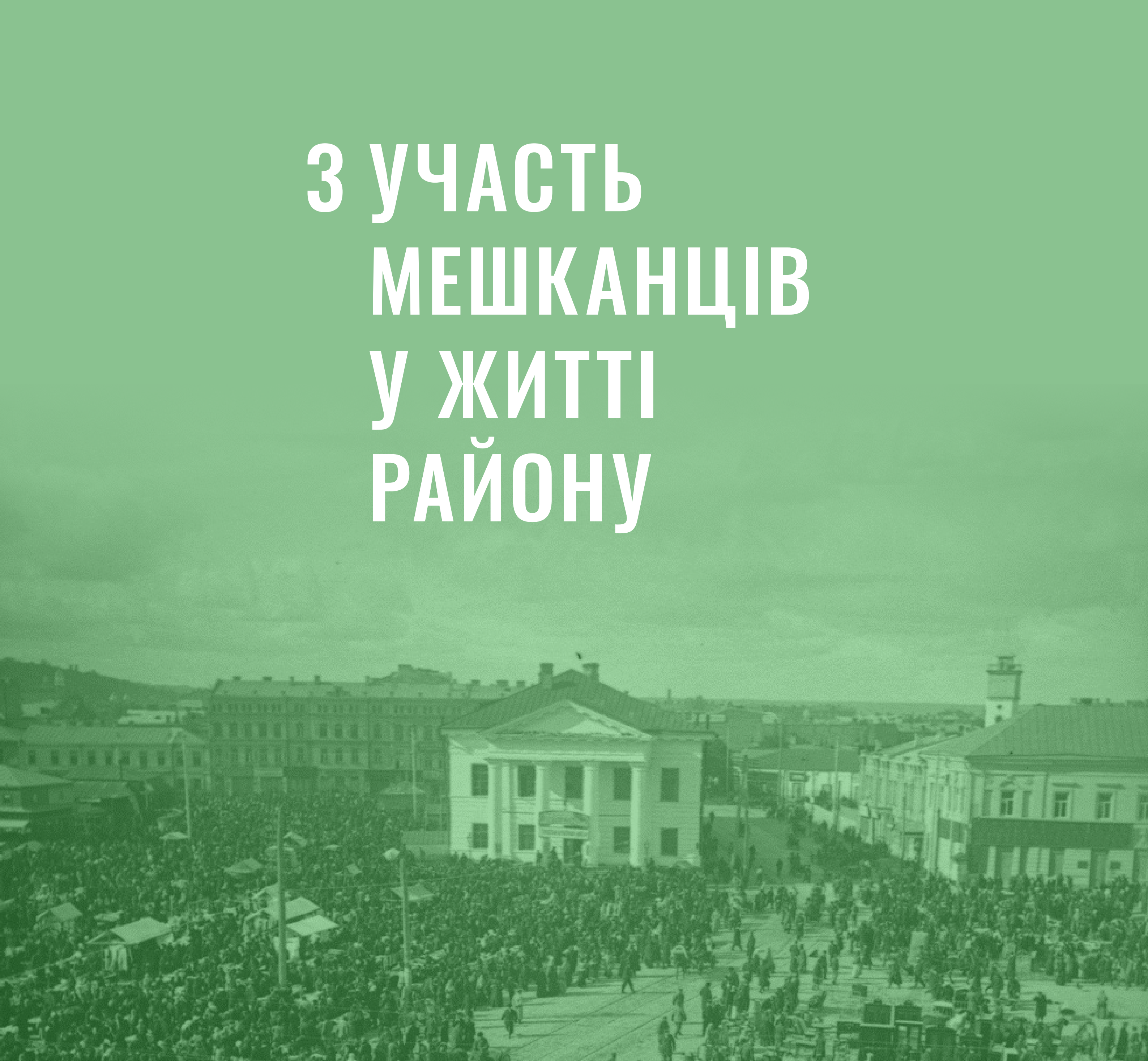

Рис. 23 Які місця подоляни відвідують найчастіше?

Питання *1) Якщо говорити про район, в якому ви живете — окресліть будь ласка, межі частини вашого району, яку ви вважаєте «своєю» (можете сказати, що ви тут орієнтуєтесь найкраще, це ваш «мікрорайон (без прив'язки до офіційного поділу на мікрорайони), тут ви відчуваєте себе впевнено...)*
2) Яку назву найчастіше використовують для означення цієї аудиторії?
3) Окресліть, будь ласка, частину вашого району, де ви буваєте найчастіше (поза вашим житлом)?
4) Уявіть собі, що людина, що живе в Подольському районі вам задає питання: «Де саме ви живете на Подолі?», якою буде ваша відповідь?

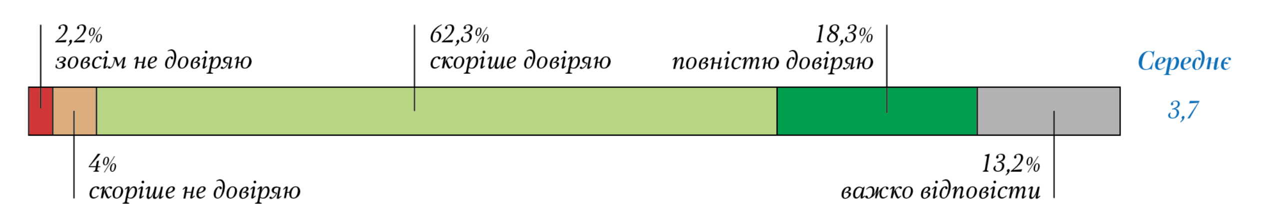
3 УЧАСТЬ МЕШКАНЦІВ У ЖИТТІ РАЙОНУ

Одним із проявів локальної ідентичності, на рівні з емоційним та когнітивним, є поведінковий рівень. У поведінці локальна ідентичність проявляється в діяльності, спрямованій на вплив на майбутнє району. Така діяльність виражається в громадській активності на користь району. Найважливішим проявом такої активності, з точки зору потенціалу до громадотворення, є колективна дія.

Для виявлення рівня залученості жителів Подолу до міського управління в рамках дослідження було зафіксовано їхню суб'єктивну оцінку свого впливу на майбутнє району, оцінку важливості володіння таким впливом, ступінь та форми залучення жителів до вирішення міських проблем, а також готовність залучатися до громадської активності для вирішення проблем району. Були визначені і пріоритетні напрямки такого залучення. За результатами дослідження, для більшості подолян важливо мати вплив на майбутнє свого району, проте більшість оцінюють свій вплив як мінімальний. З іншого боку, одна п'ята опитаних брали участь у вирішенні міських проблем за останній рік. Найбільш розповсюдженими є індивідуалізовані практики громадської активності. Таким чином, у результаті дослідження ми бачимо високий рівень локальної ідентичності, бажання мати вплив на розвиток району, проте менший прояв реальної активності. Відповідно, мешканці не відчувають і свого впливу на майбутній розвиток свого району.

Рис. 24 Важливість впливу на прийняття рішень в районі

Питання *Оцініть наскільки ви погоджуєтесь із твердженням: «Для мене важливо мати вплив на рішення, що приймаються щодо розвитку мого району».*

Середнє *1 — «абсолютно не погоджуюсь», 5 — «абсолютно погоджуюсь».*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

У рамках дослідження респондентам було запропоновано оцінити, наскільки важливим для них є вплив на процеси прийняття рішень в районі *(Рис. 24)*. У середньому респонденти оцінили вище середнього (3,7 за 5 бальною шкалою) рівень важливості мати такий вплив. Половина жителів Подолу, що взяли участь у дослідженні, бажають впливати на процес прийняття рішень щодо майбутнього району. Лише для 8 % респондентів не важливо мати такий вплив. 4,6 % респондентам було важко визначитись із рівнем важливості для них впливати на прийняття рішень.

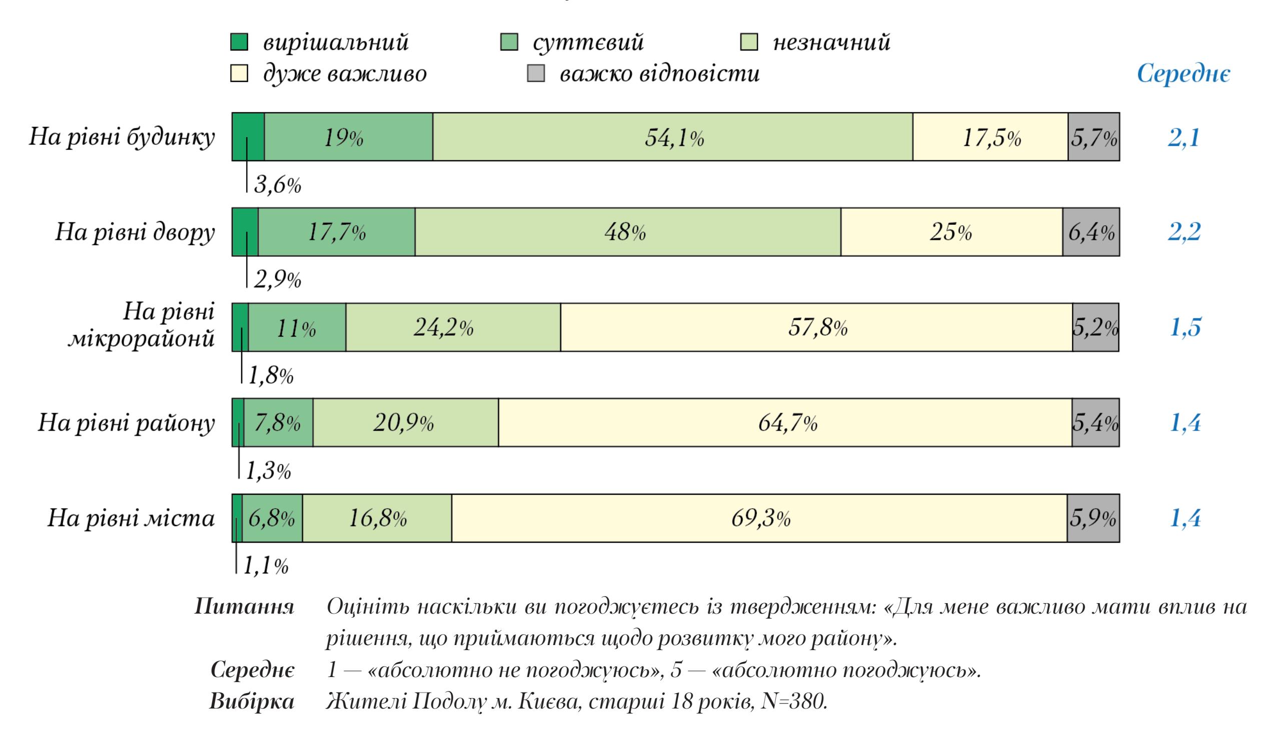
Декларуючи бажання впливати на процес прийняття рішень у районі, респонденти загалом низько оцінили свій реальний вплив на зміни в районі.

Оцінка свого впливу на процеси прийняття рішень та майбутні зміни в районі, з одного боку, відображає суб'єктивне відчуття можливості впливати на місто, а з іншого боку, розуміння реальної можливості такого впливу стимулює більш активне залучення до процесу управління. Водночас суперечність між бажанням впливати та оцінкою реального впливу є джерелом розчарування та відчуження від міського управління. Збіг же цих оцінок закладає основу для більш активного залучення до процесів прийняття рішень відповідно до потреб мешканців.

Подоляни в середньому оцінюють свій вплив на зміни в місті *(Рис. 25)* на різних рівнях (будинку, двору, мікрорайону, району та міста) як незначний (у будинку та у дворі) та майже відсутній (в мікрорайоні, районі та місті). Найбільше свій вплив жителі відчувають на рівні будинку та двору. Приблизно три відсотки (4 % в будинку та 3 % у дворі) респондентів переконані, що вони

мають вирішальний вплив у своєму будинку та дворі. До двадцяти відсотків (19 % у будинку та 18 % у дворі) оцінили свій вплив як суттєвий. Близько половини респондентів вважають свій вплив на рівні будинку та двору незначним (54 % та 48 %, відповідно). Про відсутність впливу на зміни в будинку та дворі заявили 18 % і 25 % учасників дослідження, відповідно.

Рис. 25 Оцінка свого впливу на зміни в місті

Питання *Оцініть наскільки ви погоджуєтесь із твердженням: «Для мене важливо мати вплив на рішення, що приймаються щодо розвитку мого району».*

Середнє *1 — «абсолютно не погоджуюсь», 5 — «абсолютно погоджуюсь».*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

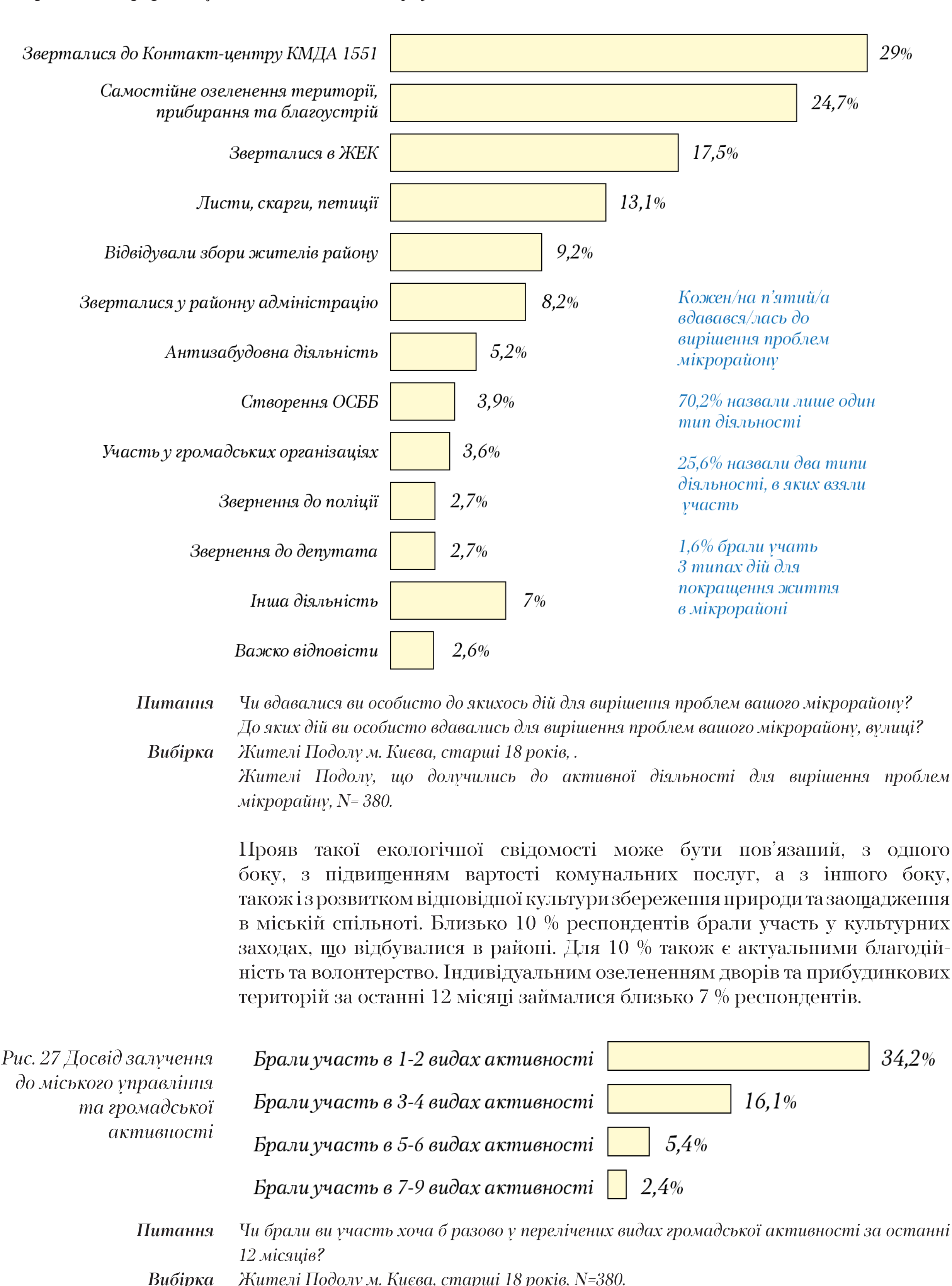
Дуже низько респонденти оцінили свій вплив на зміни, що відбуваються на рівні мікрорайону, району та міста загалом. Більше половини респондентів зазначили, що вони не мають жодного впливу на зміни, що відбуваються в районі. Одна п'ята оцінили свій вплив як незначний. Від семи до одинадцяти відсотків респондентів оцінили свій вплив як суттєвий. Лише два відсотки учасників дослідження зазначили, що мають вирішальний вплив.

Низький рівень оцінки свого впливу на зміни на Подолі підтверджується відповідним рівнем залученості до вирішення проблем свого «мікрорайону» *(Рис. 26)*. 20 % респондентів за останні 12 місяців вдавались до конкретних дій для вирішення проблем свого «мікрорайону». Найбільш розповсюдженими є індивідуальні дії, що не передбачають взаємодії з сусідами. Популярними активностями є скарги, звернення та благоустрій прибудинкової території (індивідуальне озеленення). Серед активностей, що передбачають спільну дію, є відвідування зборів жителів, участь в антизабудовних протестах, створення ОСББ та участь у діяльності громадських організацій. Більшість жителів, що брали участь у вирішенні проблем «мікрорайону», були залучені лише до одного типу такої активності (70 %). Більше того, респонденти зазначали не більше трьох видів діяльності, спрямованої на вирішення проблем району.

Для оцінки рівня участі мешканців Подолу в формальних та неформальних практиках залучення жителів до міського управління та громадської діяльності учасникам дослідження було запропоновано обрати зі списку видів діяльності ті, до яких вони долучались протягом останнього року *(Рис. 28)*. 39 % респондентів зазначили, що вони не брали участь у жодному виді громадської діяльності протягом останніх 12 місяців. Найбільш розповсюдженими формами громадської участі в міському управлінні серед учасників дослідження є індивідуальні форми звернень, скарг, петицій, зустрічей із представниками органів міської влади та ЗМІ (39 % брали участь хоча б у одному з цих видів діяльності). Менш популярними, проте актуальними, є види

Рис. 26 Дії, до яких вдавались мешканці для вирішення проблем мікрорайону

діяльності, що передбачають спільну дію: участь у колективних зборах, толоках, консультаціях та акціях прямої дії (20 % брали участь хоча б у одному з них). Серед майже 20 відсотків (17 %) респондентів розповсюдженими є види діяльності, пов'язані з проявом екологічної свідомості: енергоефективність, економія води, сортування сміття.

Питання *Чи вдавалися ви особисто до якихось дій для вирішення проблем вашого мікрорайону? До яких дій ви особисто вдавались для вирішення проблем вашого мікрорайону, вулиці?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, .*
Жителі Подолу, що долучились до активної діяльності для вирішення проблем мікрорайну, N= 380.

Прояв такої екологічної свідомості може бути пов'язаний, з одного боку, з підвищенням вартості комунальних послуг, а з іншого боку, також і з розвитком відповідної культури збереження природи та заощадження в міській спільноті. Близько 10 % респондентів брали участь у культурних заходах, що відбувалися в районі. Для 10 % також є актуальними благодійність та волонтерство. Індивідуальним озелененням дворів та прибудинкових територій за останні 12 місяці займалися близько 7 % респондентів.

Рис. 27 Досвід залучення до міського управління та громадської активності

Питання *Чи брали ви участь хоча б разово у перелічених видах громадської активності за останні 12 місяців?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Більш ніж половина респондентів *(Рис. 27)* хоча б раз брали участь у громадської активності протягом останніх 12 місяців (58 %). При чому 34 % залучались до декількох типів активностей, 16 % — у трьох-чотирьох, а 8 % брали участь у п'яти і більше видах громадської діяльності.

Рис. 28 Зацікавленість напрямками міського активізму

Напрямок	%	Група
Благоустрій територій, толоки	36,5%	*Благоустрій, створення публічних просторів*
Створення та облаштування публічних просторів	13,2%	
Збір коштів для реалізації та підтримки проектів, пов'язаних з поліпшенням життя в районі	4,4%	
Боротьба проти незаконної забудови	36%	*Боротьба з незаконною забудовою, торгівлею; ревіталізація міських просторів*
Відновлення та повернення жителям будівель та інфраструктурних об'єктів	19,3%	
Боротьба зі стихійною торгівлею, несанкціонованою рекламою	4,2%	
Об'єднання людей зі спільними інтересами	30%	*Розвиток локальної спільноти*
Організація подій для місцевої спільноти, сусідів	10,4%	
Розвиток місцевого самоврядуання, залучення жителів до управління районом	26,5%	*Розвиток місцевого самоврядування*
Контроль діяльності міської та районної влади	20,5%	
Підтримка та залучення до активного міського життя молоді	9,7%	
Захист та допомога соціально вразливим групам	14,1%	*Захист прав та створення умов життя в місті для вразливих категорій жителів*
Створення безбар'єрного, комфортного та зручного для всіх міського середовища	4,8%	
Юридична та інша допомога для захисту прав жителів	4,1%	
Екологічна діяльність	12,3%	*Екологія та енергозбереження*
Енергозбереження	6%	
Пропагування здорового способу життя та спорту	9,1%	
Діяльність спрямована на покращення транспортної інфраструктури	6,6%	
Просвіта про історію міста та району, залучення жителів до культурного життя	5,1%	*Просвітницька робота*
Просвітництво для мешканців з приводу міського життя	2,2%	
Захист та опіка бездомними чи загубленими тваринами	2,5%	
Важко відповісти	4,9%	

37,8% вибрали 1-2 напрямки;
42,9% вибрали 3-4 напрямки;
14,2% вибрали 5 напрямків.

Питання *Які з напрямків діяльності могли б вас дійсно настільки зацікавити/зацікавили, щоб ви до них приєднались? (зазначте не більше 5 відповідей).*

Вибірка *Жителі Подолу, які бажають долучитись до активної діяльності в місті N=93.*

Рис. 29 Залученість до міського управління та громадської активності

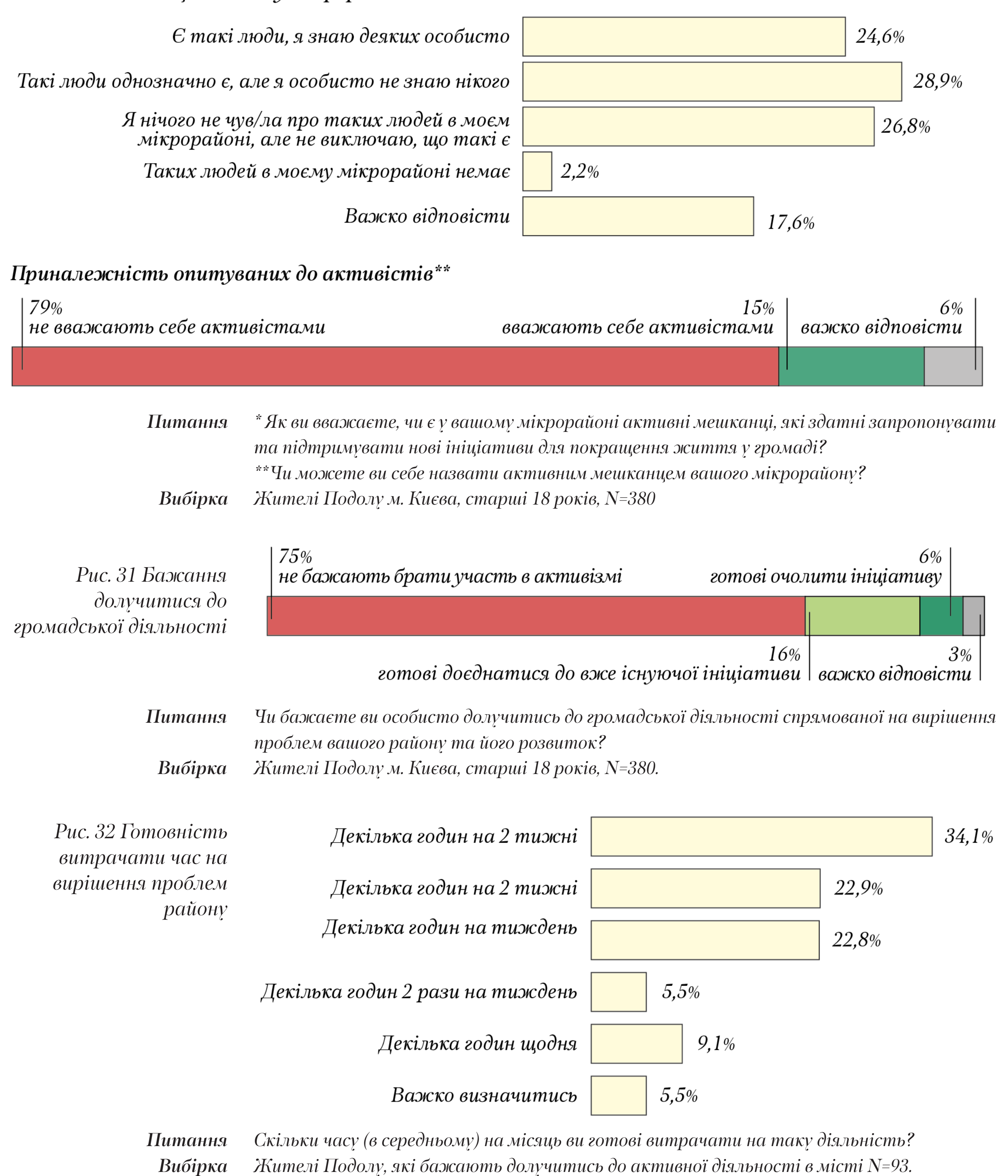
Такі показники відображають активність жителів Подолу та їхню готовність взяти участь у громадському житті району та міському управлінні. Водночас усього 15 % жителів Подолу, що долучилися до дослідження, вважають себе до активними мешканцями району *(Рис. 30)*.

Питання *До яких дій ви вдавалися у міського управлінні та громадській активності?*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Потенціал залучення жителів до міського управління та можливості їх об'єднання навколо досягнення спільної мети відображений не лише в оцінці наявного досвіду громадської участі, а й у готовності долучатись до такої діяльності *(Рис. 30)*. Так, 22,2 % жителів Подолу, що взяли

участь у дослідженні, висловили свою готовність долучитися до громадської діяльності для вирішення проблем району та його розвитку. 7 % готові очолити таку діяльність. Серед найбільш актуальних напрямків діяльності, до яких бажають долучитись учасники дослідження є благоустрій територій та облаштування публічних просторів; боротьба з незаконними забудовами та збереження історичної спадщини; сприяння сусідським взаємодіям та об'єднання людей зі спільними інтересами; посилення місцевого самоврядування; захист прав вразливих категорій жителів; діяльність, спрямована на покращення екології та енергоефективності. Ті, хто бажає долучитися до громадської діяльності, в середньому готові витрачати на таку активність декілька годин на тиждень *(Рис. 32)*.

Рис. 30 Чи вважають подоляни себе міськими активістами. Оцінка потенціалу мешканців до активізму

Питання ** Як ви вважаєте, чи є у вашому мікрорайоні активні мешканці, які здатні запропонувати та підтримувати нові ініціативи для покращення життя у громаді?*
***Чи можете ви себе назвати активним мешканцем вашого мікрорайону?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380*

Рис. 31 Бажання долучитися до громадської діяльності

Питання *Чи бажаєте ви особисто долучитись до громадської діяльності спрямованої на вирішення проблем вашого району та його розвиток?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Рис. 32 Готовність витрачати час на вирішення проблем району

Питання *Скільки часу (в середньому) на місяць ви готові витрачати на таку діяльність?*

Вибірка *Жителі Подолу, які бажають долучитись до активної діяльності в місті N=93.*

Для активізації жителів та посилення рівня участі в міському управлінні передусім необхідно залучати їх саме до тих активностей, котрі вони вибрали як пріоритетні для себе: до благоустрою та створення публічних просторів, до обговорення можливих трансформацій у історичному середовищі району, до організації подій та проектів для налагодження неформальної взаємодії між мешканцями. Ці напрямки збігаються з переліком найбільш актуальних проблем і потреб району та переліком основних цінностей району для його мешканців.

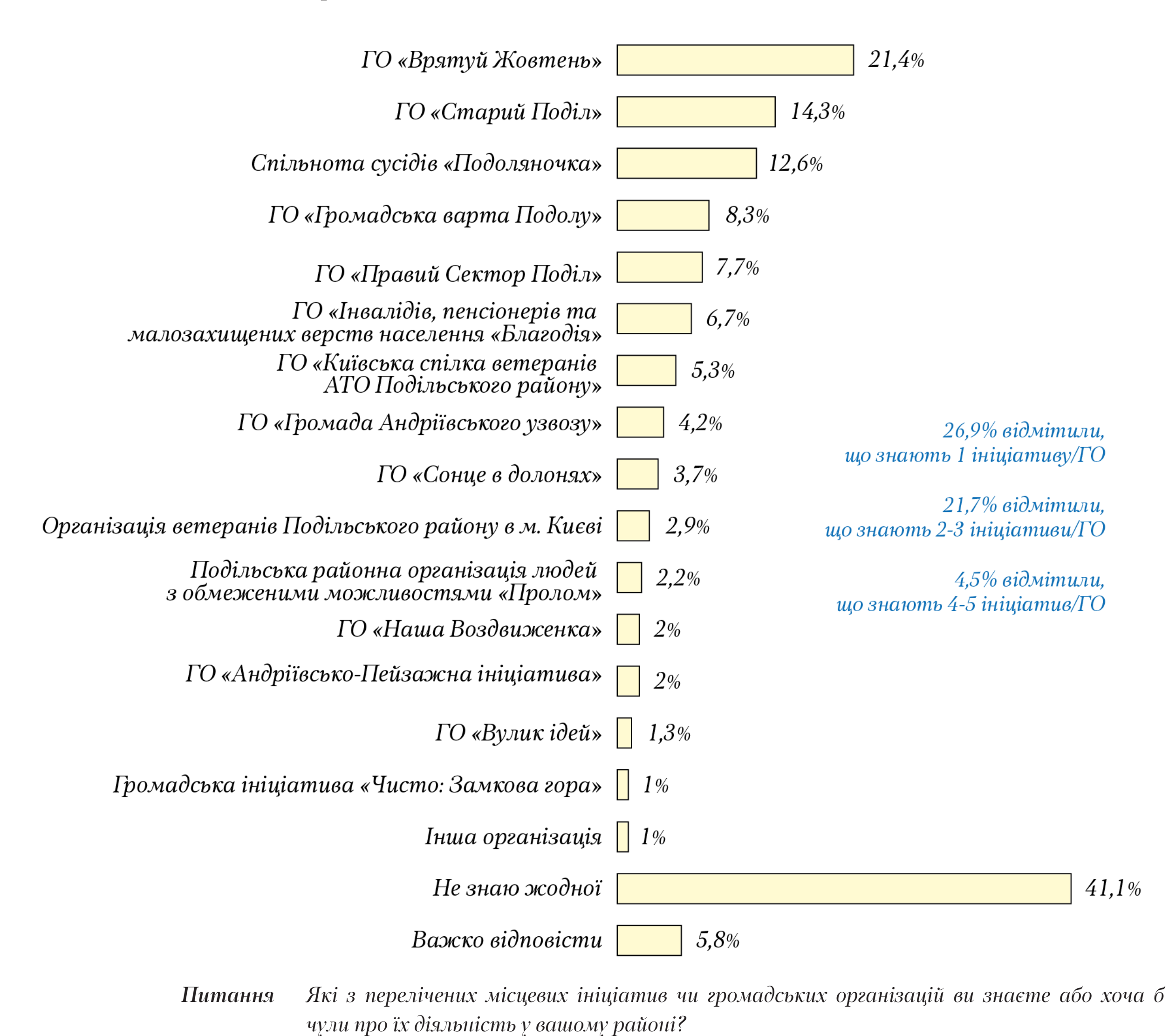
4 РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ЖИТТІ РАЙОНУ

Окремою складовою посилення залучення жителів до процесів прийняття рішень у місті є розвиток громадянського суспільства, що діє на локальному рівні. Одним із ключових акторів ГС, який потенційно може забезпечити посередництво між публічними органами влади та локальними спільнотами, є представники громадських організацій. Розвиток ГО, що діють на локальному рівні, дасть можливість зміцнити локальну спільноту, артикулювати та захистити інтереси цієї спільноти, контролювати прийняті рішення та їх виконання і, відповідно, посилити вплив локальної громади на процес прийняття рішень у місті. Як наслідок, розвиток локальних громадських організацій посилює демократію як на рівні району, так і на рівні всього міста. У цьому випадку важливо наголосити саме на ролі локальних ГО, а не ГО, що діють на рівні всього міста чи країни. В рамках дослідження було проаналізовано ставлення жителів Подолу до діючих в районі громадських організацій, рівень обізнаності з їхньою діяльністю та залучення до їхньої активності.

Для оцінки обізнаності з діяльністю громадських організацій у районі на основі аналізу складу громадської ради, моніторингу повідомлень у ЗМІ та аналізу Бази міських ініціатив на Mistosite дослідники склали список громадських організацій, що діють у районі та є локальними організаціями. Оцінка діяльності громадських організацій складається з 5 основних компонентів: рівень знання ГО (з підказкою), залучення до діяльності ГО, оцінка рівня впливу ГО на розвиток району, 4) задоволеність діяльністю ГО та довіра до представників ГО.

Рис. 33 Знання міських низових ініціатив/громадських організацій району. З підказкою

Питання *Які з перелічених місцевих ініціатив чи громадських організацій ви знаєте або хоча б чули про їх діяльність у вашому районі?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Оцінка обізнаності з діяльністю громадських організацій у районі дозволила виявити, що 41 % респондентів не знають жодної громадської організації, що діє в районі, і 6 % не змогли відповісти на це запитання. 27 % знають одну громадську організацію, 22 % знають декілька ГО. І 5 % зазначили, що знають 4—5 громадських організацій та ініціатив, які діють у районі.

Найбільш відомими громадськими організаціями *(Рис. 33)* серед учасників дослідження є ГО «Врятуй Жовтень» та ГО «Старий поділ» (21 % та 14 % відповідно). Менш відомими є ГО «Подоляночка», ГО «Правий Сектор Поділ» та ГО «Інвалідів, пенсіонерів та малозахищених верств населення «Благодія» (13 %, 8 %, 8 %, 7 % відповідно). Найвищій рівень обізнаності спостерігається серед тих організацій, діяльність яких була пов'язана із організацією та участю в масових акціях прямої дії, а також які активно залучають мешканців до своєї діяльності через соціальні мережі. Ці організації також мають досвід реалізації успішних проектів у районі. Таким чином, незважаючи на те, що ГО «Врятуй Жовтень» займається лише інформаційною діяльністю, успішно відновлений кінотеатр зі значним залученням як локальних, так і київських та міжнароднихспільнот, дає можливість підтримувати значний рівень обізнаності про себе.

Рис. 34 Залучення до міських низових ініціатив/ громадських організацій

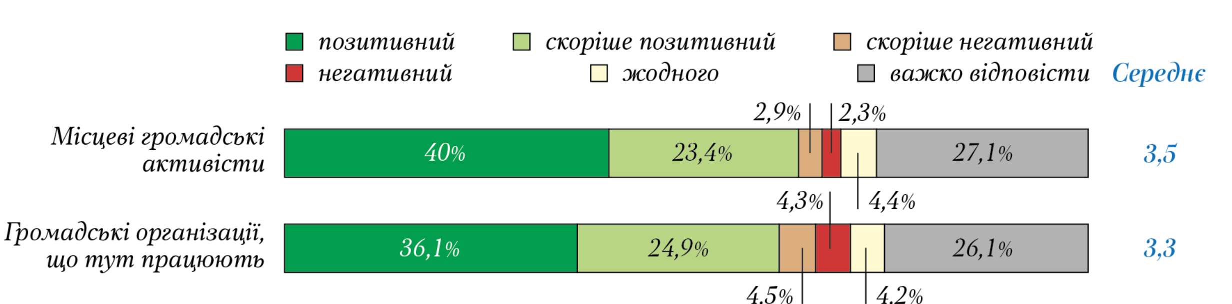
Питання ** Чи залучались ви особисто до діяльності об'єднань активних мешканців, громадських організацій, ініціатив вашого району за останні 12 місяців?*
***До діяльності яких ініціатив, організацій району ви долучались за останні 12 місяців?*

Вибірка ** Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*
***Жителі Подолу, що долучились до діяльності міських низових ініціатив, N= 28 (низька наповненість вибірки).*

Попри високий рівень знання громадських організацій, лише 7 % респондентів долучалися до їхньої діяльності, тоді як 92 % не долучалися до діяльності місцевих громадських організацій за останні 12 місяців.

Аналіз оцінки впливу діяльності громадських організацій та міських громадських активістів показав *(Рис. 35)*, що жителі Подолу, які взяли участь у дослідженні, позитивно оцінюють їхній вплив. Так, 63 % респондентів позитивно оцінюють вплив місцевих громадських активістів, і 61 % дають відповідну оцінку впливу громадських організацій на розвиток району. Лише 5 % вважають, що громадські активісти мають негативний вплив на зміни в районі, 9 % респондентів відповідно оцінюють вплив ГО. Крім того, 4 % вважають, що як громадські активісти, так і ГО не мають жодного впливу на розвиток району. Водночас спостерігається високий відсоток респондентів, які вагаються в оцінці і не змогли відповісти на це питання (27 % і 26 % відповідно). Такий відсоток наповнення категорії «важко відповісти» може бути пов'язаний із низькою обізнаністю жителів з діяльністю місцевих громадських активістів та ГО. Так, у відповідь на питання про задоволеність роботою громадських організацій *(Рис. 35)* 41 % респондентів відмітили, що не стикалися з їхньою діяльністю. Серед тих, хто спромiглись оцінити діяльність громадських організацій у районі, позитивні й негативні оцінки розділились практично навпіл: 24 % не задоволені діяльністю місцевих ГО і 26 % задоволені їхньою діяльністю.

Рис. 35 Оцінка впливу громадських активістів та громадських організацій на розвиток району

Питання *Оцініть за 5-бальною шкалою, який вплив мають наступні інституції на розвиток мікрорайону.*

Середнє *1 — «жодного», 5 — «позитивний».*

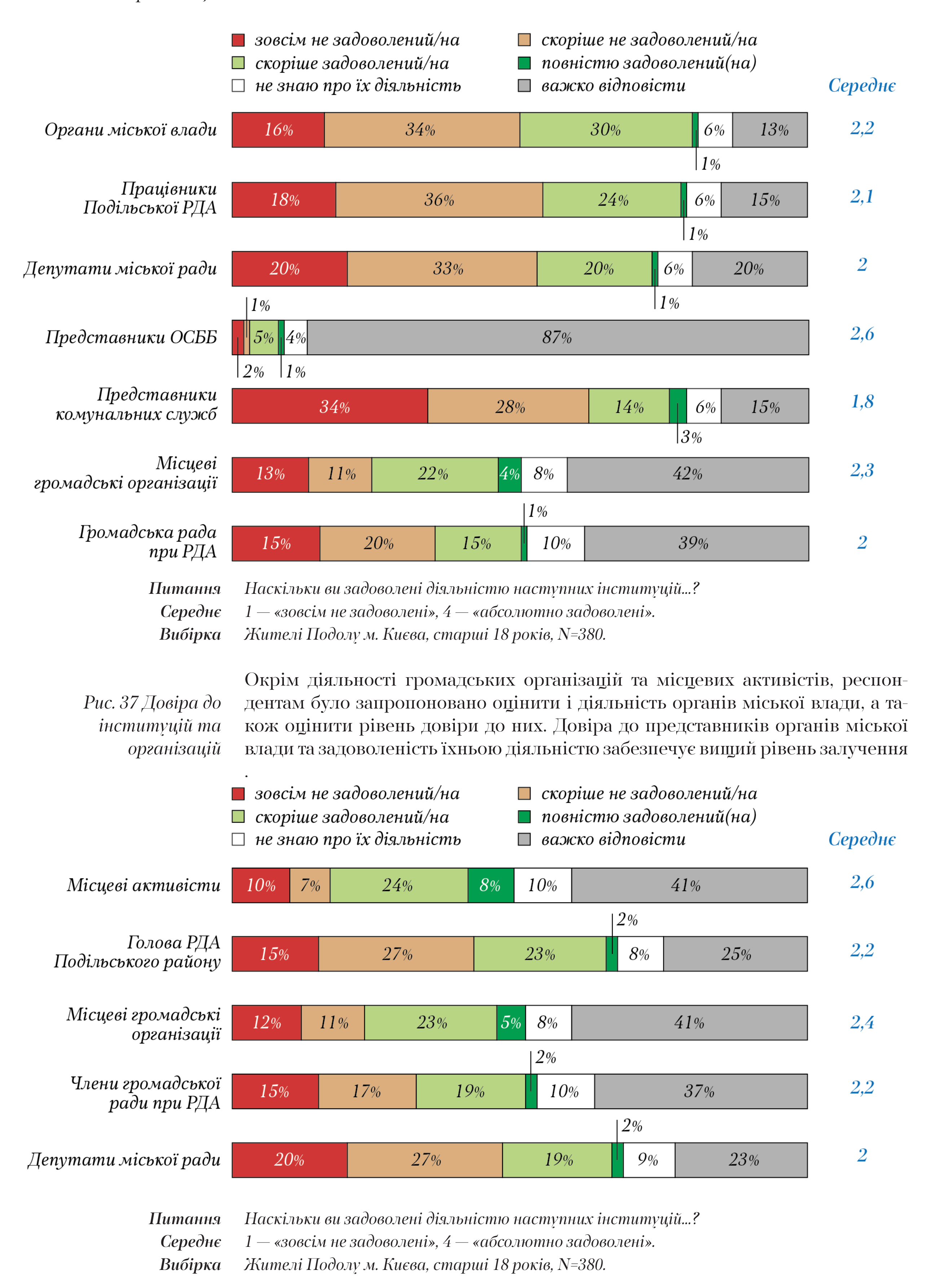
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Як і у випадку оцінки задоволеності діяльністю, 41 % респондентів не стикалися з діяльністю громадських активістів та громадських організацій, тому не можуть оцінити рівень довіри до них. За оцінками рівня довіри, жителі Подолу більше схильні довіряти місцевим громадським активістам, ніж громадським організаціям. Свою довіру до місцевих активістів висловили 32 % респондентів, а недовіру — 17 %. Оцінки рівня довіри до ГО розділилися майже навпіл: 29 % довіряють місцевим громадським організаціям, а 23 % — не довіряють їм (різниця між відсотками не значуща). Причиною таких оцінок може бути, з одного боку, низький рівень обізнаності з діяльністю громадських організацій та активістів, а з іншого боку, загальний рівень недовіри в суспільстві. Статистично значущою є різниця відсотків в оцінках рівня довіри до громадських активістів: жителі більш схильні довіряти, ніж не довіряти активістам. Це може бути обґрунтовано тим, що громадські активісти це конкретні люди, яких знають в районі, їхню діяльність можна відстежити, з ними можна безпосередньо познайомитись, тоді як громадські організації сприймаються як інституції, а не як конкретні особистості, тому важко відстежувати їхню діяльність та познайомитись з усіма працівниками таких організацій.

Для посилення ролі громадянського суспільства в житті району першочергово представники ГО мають більш активно інформувати мешканців про свою діяльність та можливості участі у своїй діяльності. Саме підвищення обізнаності з діяльністю громадянського суспільства та відкритість і

Рис. 36 Задоволеність діяльністю інституцій та організацій

прозорість такої діяльності дасть можливість підвищити рівень довіри до ГО та місцевих активістів у районі.

Питання *Наскільки ви задоволені діяльністю наступних інституцій...?*
Середнє *1 — «зовсім не задоволені», 4 — «абсолютно задоволені».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Окрім діяльності громадських організацій та місцевих активістів, респондентам було запропоновано оцінити і діяльність органів міської влади, а також оцінити рівень довіри до них. Довіра до представників органів міської влади та задоволеність їхньою діяльністю забезпечує вищий рівень залучення .

Рис. 37 Довіра до інституцій та організацій

Питання *Наскільки ви задоволені діяльністю наступних інституцій...?*
Середнє *1 — «зовсім не задоволені», 4 — «абсолютно задоволені».*
Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

жителів до міського управління та впливає на ідентичність з районом і місцевою спільнотою.

Мешканці Подолу, що взяли участь у дослідженні, оцінили свій рівень довіри до представників органів публічної влади району *(Рис. 36)* — голови РДА та депутатів міської ради — як середній (середня оцінка становить 2,2 і 2 за 4-бальною шкалою, відповідно). При чому чверть респондентів не змогли визначитися зі своїм рівнем довіри через низьку обізнаність про діяльність цих органів. 42 % респондентів не довіряють голові РДА, тоді як довіряють лише 25 %. 47 % учасників дослідження не довіряють депутатам міської ради, 21 % виявили довіру до них. Таким чином, серед мешканців Подолу спостерігається, по-перше, низький рівень обізнаності про діяльність представників публічної влади, а по-друге, висока недовіра до них.

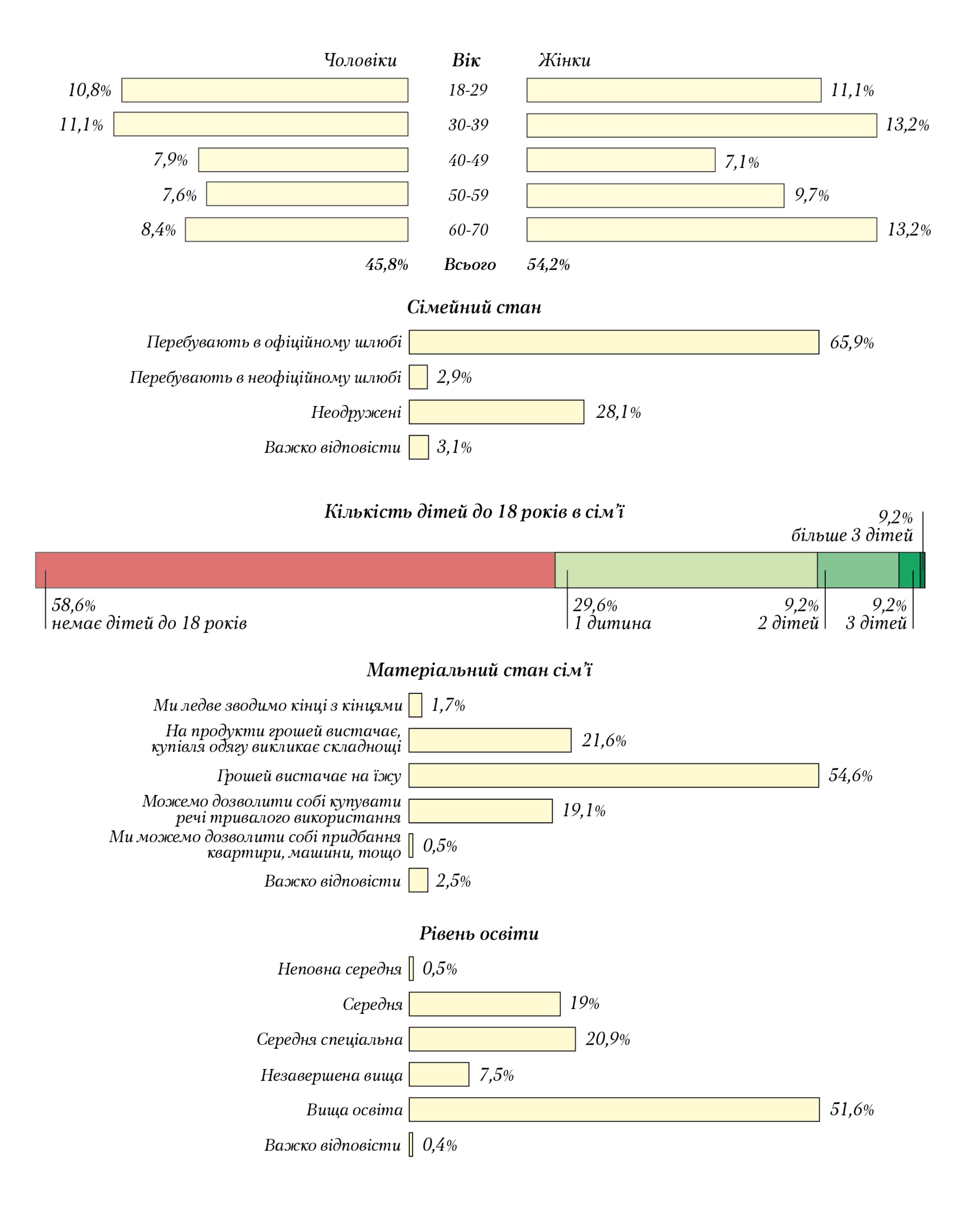
Свій рівень задоволеності роботою органів місцевої влади подоляни оцінили на середньому рівні. За 4-бальною шкалою, в середньому, на 1,8 подоляни оцінили діяльність комунальних служб, на 2 — діяльність депутатів міської ради, на 2,1 — працівників РДА Подільського району та на 2,2 роботу органів міської влади Києва. Найбільший рівень незадоволеності діяльністю мешканці проявили по відношенню до роботи комунальних служб: 61 % респондентів не задоволені їхньою діяльністю. Лише 17 % респондентів задовольняє робота комунальних служб. Половина жителів Подолу, що залучились до дослідження, не задоволені діяльністю як органів міської, так і місцевої влади. 54 % незадоволені діяльністю працівників Подільської РДА, тоді як 25 % задоволені їхньою діяльністю. 54 % жителів незадоволені діяльністю депутатів міської ради, 21 % задоволені. 50 % респондентів незадоволені діяльністю органів міської влади, однак задоволеність жителів Подолу діяльністю міської влади вища, ніж задоволеність іншими органами публічної влади, яка становить 31 %.

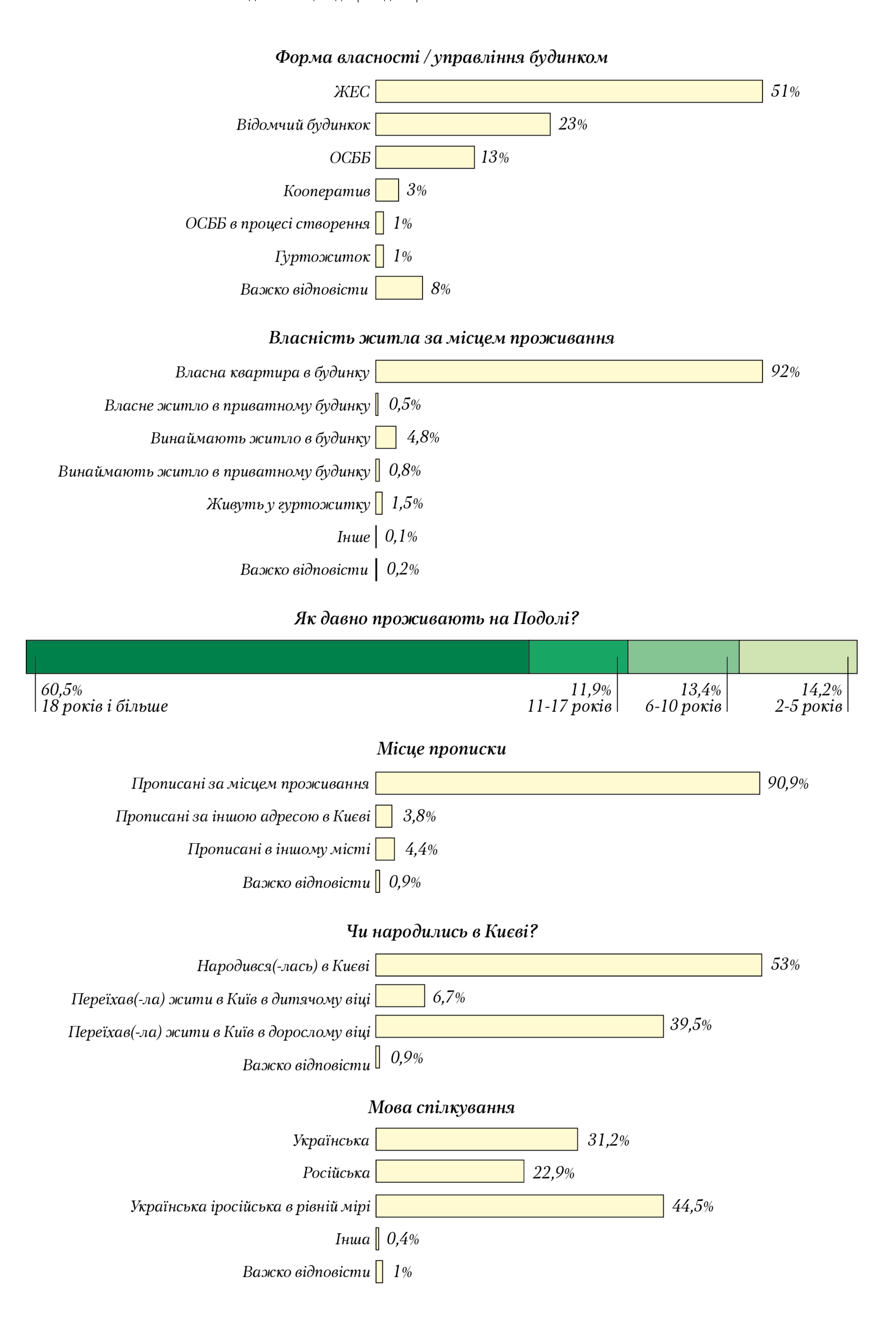
Для підвищення рівня довіри та задоволеності їхньою діяльністю, органам публічної влади необхідно забезпечити, першочергово, високий рівень інформування мешканців про свою діяльність. Прозорість, відкритість та висвітлення своєї діяльності через різні канали комунікації, доступні для мешканців, дадуть можливість підвищити ці показники.

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ РЕСПОНДЕНТІВ

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОПИТАНИХ

Форма власності / управління будинком
ЖЕС 51%
Відомчий будинок 23%
ОСББ 13%
Кооператив 3%
ОСББ в процесі створення 1%
Гуртожиток 1%
Важко відповісти 8%
Власність житла за місцем проживання
Власна квартира в будинку 92%
Власне житло в приватному будинку 0,5%
Винаймають житло в будинку 4,8%
Винаймають житло в приватному будинку 0,8%
Живуть у гуртожитку 1,5%
Інше 0,1%
Важко відповісти 0,2%
Як давно проживають на Подолі?
60,5% 18 років і більше
11,9% 11-17 років
13,4% 6-10 років
14,2% 2-5 років
Місце прописки
Прописані за місцем проживання 90,9%
Прописані за іншою адресою в Києві 3,8%
Прописані в іншому місті 4,4%
Важко відповісти 0,9%
Чи народились в Києві?
Народився(-лась) в Києві 53%
Переїхав(-ла) жити в Київ в дитячому віці 6,7%
Переїхав(-ла) жити в Київ в дорослому віці 39,5%
Важко відповісти 0,9%
Мова спілкування
Українська 31,2%
Російська 22,9%
Українська іросійська в рівній мірі 44,5%
Інша 0,4%
Важко відповісти 1%

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЖИТТЯ ПОДОЛУ

Питання ** З яких джерел інформації ви частіше за все отримуєте новини про життя вашого району?*
*** Скільки джерел інформації ви використуваєте для отримання новин про життя вашого району?*

Вибірка *Жителі Подолу м. Києва, старші 18 років, N=380.*

Молодь у віці 18—29, порівняно з містянами у віці 40—49 та 60+, в середньому використовують менше джерел інформації. Одночасно у всіх вікових груп середня кількість джерел знаходиться в діапазоні від 2-х до 3-х.

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЖИТТЯ РАЙОНУ СЕРЕД РІЗНИХ ВІКОВИХ ГРУП

	18-29 років	30-39 років	40-49 років	50-59 років	60+ років
Міське телебачення	9%	9%	9%	9%	9%
Центральні ТБ канали України	25%	25%	25%	25%	25%
Родичі, знайомі, колеги	22%	22%	22%	22%	22%
Соціальні мережі в Інтернеті	40%	40%	40%	40%	40%
Міські газети	5%	5%	5%	5%	5%
Розмови оточення, чутки	13%	13%	13%	13%	13%
Офіційні інтернет-сторінки району	23%	23%	23%	23%	23%
Центральна преса України	5%	5%	5%	5%	5%
Місцеві та міські інформаційні ресурси в Інтернеті	19%	19%	19%	19%	19%
Центральні українські радіоканали	8%	8%	8%	8%	8%
Інші Інтернет ресурси	23%	23%	23%	23%	23%
Міське радіо	4%	4%	4%	4%	4%
Виступи міських та місцевих керівників	4%	4%	4%	4%	4%
Пабліки (сторінки) району в соціальних мережах	9%	9%	9%	9%	9%
Виступи місцевих депутатів	2%	2%	2%	2%	2%
Виступи громадських активістів	0%	0%	0%	0%	0%
Іноземні ЗМІ	1%	1%	1%	1%	1%
Немає таких джерел	0%	0%	0%	0%	0%
Важко відповісти	3%	3%	3%	3%	3%
Середня кількість джерел, що використовуються	**2,1**	**2,1**	**2,1**	**2,1**	**2,1**

У цьому звіті представлено результати соціологічного дослідження потенціалу жителів «Старого Подолу» Києва до об'єднання у міські спільноти, взаємодії з метою досягнення спільних цілей, а також залучення до процесів прийняття рішень. В рамках дослідження автори намагались виявити:

- чи існують локальні територіальні ідентичності у мешканців Подолу;
- як подоляни взаємодіють з сусідами;
- рівень задоволеності умовами життя в районі;
- проблеми району, що потребують нагального вирішення на думку мешканців;
- яким чином жителі залучені до процесів прийняття рішень в районі;
- як мешканці оцінюють діяльність представників громадянського суспільства та органів публічної влади в місті.

На основі результатів дослідження сформовано рекомендації органам місцевої влади та громадським активістам щодо стратегій комунікації та залучення мешканців Подолу до життя району. Матеріал буде корисним як міським та районним органам влади і громадським активістам, так і дослідникам міста і всім зацікавленим у питанні громадотворення та участі мешканців у міському управлінні.

Це дослідження було представлено ГО «Хмарочос» в рамках проекту «Програма сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Pact в Україні. Зміст дослідження є винятковою відповідальністю Pact та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.